

ΕΡΜΗΣ ὁ ΛΟΓΙΟΣ.

τῇ α'.

13

Ἰουλίου.

1818

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ.

Διατριβὴ περὶ Μεγαλοφυΐας (Ἰδ. Ἀρ. 10).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ἙΚΤΟΝ.

Περὶ τοῦ οἴζρου τῆς Διανοΐας.

Πολλὰ ἄλλαι περιστάσεις συντρέχουσιν ἔτι εἰς τελειοποίησιν τῆς διανοΐας· εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ καταθέσωμεν καὶ ἐκείνας ὅσαι προξενούσι τὸν οἴζρον ἢ τὴν αὐξήσιν τῆς νευρικῆς δυνάμεως, τὴν ὅποιαν οἱ παλαιοὶ ἀπέδιδον εἰς τὴν κίνησιν τῆς μελαίνης χολῆς.

Καθὼς οἱ περισσότεροι τῶν μανιακῶν αἰσθάνονται εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παροξυσμοῦ των, ν' ἀναβαίνει ἀπὸ τὸν στήμαχον ἢ ἄλλο ὄργανον, ἓνα πνεῦμα ψυχρὸν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον· καθὼς αἱ ὑπερκαὶ γυναῖκες ἐν καιρῷ τοῦ παροξυσμοῦ των σιθάνονται ἓνα σφαιρίδιον ἀναβαῖνον εἰς τὸν λαρυγγάτων καὶ ἐμποδίζον τὴν ἀναπνοήν των, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡ ταραχὴ ἢ ἡ αὐξήσις τῆς αἰσθητικότητος τοῦ νευρικοῦ συστήματος, διαδίδεται ἀπὸ τὸ διάφραγμα εἰς τὸν ἐγκέφαλον, αὐξάνει τὴν διανοητικὴν δύναμιν, καὶ προξενεῖ ἓνα εἶδος ἐμπνεύσεως εἰς τὰς Σιβύλλας καὶ εἰς τοὺς προφῆτας. Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν τὸ σῶμα καταντᾷ βαθμυδὸν εἰς τὴν ἀναισθησίαν, ὁ σφυγμὸς ἀδυνατεῖ, ἡ ἀναπνοὴ βραδύνεται, αἱ ἐξωτερικαὶ αἰσθήσεις δὲν αἰσθάνονται πλέον τὰς προσβολὰς τῶν ἀντικειμένων· τότε ὅλαι αἱ δυνάμεις διαβλοῦνται καὶ συνενώνονται ἐν τῷ αἰσθητηρίῳ, αὐξάνουσι τὴν διανοητικὴν δύναμιν εἰς βαθμὸν ἐξάίσκιν καὶ γεννῶσι τὸν οἴζρον. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν εὗρίσκετο ὁ Ἀρχιμήδης ὅτε ὁ σφατιώτης τοῦ Μαρκέλλου ἐφόβησεν αὐτόν. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ ζωγράφοι ἔχουσι

καὶ αὐτοὶ ἓνα οἶστρον, ὅς τις ὡς ἀγαθὸν δαιμόνιον τοὺς ἐπισκέπτεται ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν.

Ἄλλ' οὐτ' εἰς πᾶσαν περίσασιν οὔτε εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ νὰ ἵπταται οὕτως εἰς τὰ ὕψη τῆς διανοίας· πρὸς τοῦτο ἀπαιτοῦνται διαβάσεις τινὲς σωματικαί, ὡς καὶ τινες φυσικαὶ καὶ ἠθικαὶ προσβολαί.

Φαίνεται ὅτι τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρους ἀνάπτουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ πῦρ τῆς Μεγαλοφυΐας· ἡ θερμότης τῆς αἵματοςφαίρας συντρέχει εἰς αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα· ἀλλ' εἶναι ἄλλοι ἄνθρωποι, οἵτινες τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα μόνον γίνονται μεγαλοφυεῖς· ἡ ἐπιρροία αὕτη τῶν καιρῶν τοῦ χρόνου εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρά, ὥς τε πολλοὶ ποιηταὶ δὲν δύνανται νὰ γεννησώσι τι εἰς ἄλλον καιρὸν παρὰ εἰς ἐκεῖνον τοῦ οἴστρου των· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν πίπτουσιν εἰς κατάσασιν ὁμοίαν τοῦ ἰδιωτισμοῦ ὅταν ὁ καιρὸς τοῦ οἴστρου περάσῃ.

Ὅταν προσέχωμεν εἰς τι ἀντικείμενον, τότε δὲν ὑπάρχει παρὰ ἀπλῶς ἔγερσις θεληματικὴ τοῦ νοός, πρὸς αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον· αὕτη δύναται νὰ εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐνδελεχὴς καὶ ἰσχυρά· ἀλλὰ διὰ νὰ ἐγκεντρωθῶσιν ὅλαι αἱ νοεραὶ δυνάμεις εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον πρέπει, νὰ εἴπω οὕτως, νὰ κλεισθῶσιν αἱ θύραι τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων καὶ ὅλαι αἱ νευρικαὶ δυνάμεις νὰ συντρέξωσιν μ' ἔντασιν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον. Τοῦτο ὅμως δὲν κρέμαται ἀπλῶς ἀπὸ τὴν θέλησιν, ἀλλ' εἶναι χρεία συνδρομῆς καὶ ἄλλων περιστάσεων. Ἐν ἀπὸ τὰ ἰσχυρώτερα μέσα πρὸς ἔγερσιν τοῦ οἴστρου εἶναι ἡ Μουσικὴ· μόλις ἀκούομεν τοὺς μελωδικοὺς τῆς Μουσικῆς ἤχους, ἢ τῆς γλυκείας ἁρμονίας, καὶ ἀμέσως ἡ προσοχὴ ἡμῶν ἐγείρεται, ἢ γινόμεθα ὅλοι ἀκοή· τὸ νευρικὸν σύστημα τὸνίζεται, νὰ εἴπω οὕτως, εἰς τὸν τόνον τῆς Μουσικῆς, δέχεται καὶ ἀκολουθεῖ τὸν ρυθμὸν· ὁ σφυγμὸς καὶ ἡ ἀναπνοὴ ταχύνονται ἢ βραδύνονται, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Μουσικοῦ· αὐτὸς μᾶς ἐξουσιάζει, μᾶς διαδίδει τὰ πάθη του· καὶ ἐνῶ οὕτως ἡ μουσικὴ μᾶς μαγεύει, τὰ περικυκλοῦντα ἡμᾶς ἀντικείμενα ἀφανίζονται βαθμιδὸν ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν μας. Ἡ φαντασία ἡμῶν μᾶς μεταφέρει εἰς εὐτυχέστερας ὁχθας, εἰς διαγελῶντα καὶ εὐανθεῖ λιβάδια, εἰς τὰ μύρτινα δάση τοῦ ἔρωτος, ἢ εἰς τὰ μεμαγευμένα τοῦ Ἀρμίδου παλάτια· ἄλλοτε πάλιν μᾶς ὑψώνει εἰς τὰς κυανᾶς τοῦ οὐρανοῦ πεδιάδας,

εἰς τὰ ἔνθερμα νέφη τῆς Ἀσίας, ἢ μᾶς καταβυθίζει εἰς τὰς σκοτεινὰς ἀβύσσους τοῦ Ταρτάρου, καὶ ἀλληλοδιαδόχως ἀνατριχοῦμεν ἢ πυρπολούμεθα. Οἱ λυπηροὶ τοῦ πόνου ἢ τοῦ ἔρωτος ἤχοι μᾶς κάμνουσι ν' ἀνασπνάζωμεν ἀκουσίως, καὶ ἀνοίγουσι τὴν πηγὴν τῶν δακρύων μας. Μὲ πόσιν ἡδονὴν τὰ χύνομεν! πόσον περισσότερον διατηρεῖται εἰς τὴν καρδίαν μας ὁ γλυκὺς οἶκτος, τὸν ὅποτον αἰσθάνθημεν δι' ἄλλοτρίας δυστυχίας!

Ὅταν εἴμεθα κυριευμένοι ἐκ τῆς ἡδυτάτης ταύτης παρρησιότητος, μεταφέροντες τὴν προσοχὴν μας εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς, αἰσθανόμεθα μίαν νέαν ζωὴν μᾶλλον ἰσχυράν τῆς πρώτης. Οἱ σοχασμοὶ ἡμῶν εἶναι ἰσχυρώτεροι, κανένα πρᾶγμα δὲν μᾶς φαίνεται δύσκολον. Μία τόλμη θαυμασία μᾶς ὑψώνει ἀπὸ δῶς εἰς τὰς πλέον δυσβάτους χώρας. Τέτε πολλοὶ ποιηταὶ λαμβάνουσιν εἰς χεῖρας τὴν λύραν καὶ πολλοὶ ζωγράφοι εἰκονίζουσι τὰ ἀντικείμενά των (α).

Αὐτὸ τὸ φαινόμενον δὲν παραχίнейι ἀνεξήγητον· ἐξεύρομεν ὅτι τοῦ νευρικοῦ συστήματος εἶναι ἐξαίσιος ιδιότης, τὸ νὰ τονίζεται καὶ νὰ πάλληται κατὰ τινὰ τρόπον εἰς τὸ ἴσον τῶν τόνων τοῦ ἀρμονικοῦ ρυθμοῦ. Ἡ μουσικὴ διαδίδει μίαν ὀλίκην καὶ αὐτόχρονον κίνησιν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ οὕτως διαθέτει εἰς τὴν ἔμπνευσιν, εἰς τὴν αὐτοδιδασκαλίαν, εἰς τὸν ποιητικὸν οἶκρον. Ἡ ἄρπη τοῦ Δαβὶδ ἐτόνιζεν εἰς τὸ ἴσον τῆς φρονήσεως, τὴν τετραγμένην ἀπὸ τὰς ἐριννύας τοῦ Σαοὺλ διάνοιν.

Ὅταν εἰς τινὰς περιβάσεις, ἢ συνέργεια καὶ ἀρμονία τῶν νευρικῶν δυνάμεων λείπει, τότε ἡ Μεγαλοφυΐα δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ τι, ἢ γεννᾷ παράφρονα ἀντικείμενα. Οὕτως ἡ ταραχὴ τῆς χωνεύσεως, αἱ κακοκαιρίαι, ἡ ἀσυμφωνία τῶν παθῶν, αἱ συναναστροφαι ἢ αἱ ἡδοναὶ αἱ διαρρίπτουσι τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς δυνάμεις, ταραττοῦσι τὴν ἀρμονίαν. Ἐκ τῆς ὁποίας πιγάζει ἡ ἰσχὺς τῆς διανοίας, καὶ οἱ εὐρύτεροι ἄνδρες καταντῶσι παράφρονες.

(α) Ἡ Γεωμέτρης Λαγγράγγιος, La Grange, ἐμολογεῖ ὅτι χρεώσεται εἰς τὴν γλυκερίαν τῆς μουσικῆς ἀρμονίαν, τὴν λύσιν τῶν δυσκολωτέων προβλημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ.

Ἐπίβροια τῶν διαφόρων διοικήσεων καὶ θρησκευτῶν εἰς τὴν γέννησιν τῆς Μεγαλοφυΐας.

Ἡ ἐπίβροια τῶν ἱερῶν τούτων δεσπισμάτων τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, εἰς τὰς νοεράς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις εἶναι τοιαύτη, ὥς τε ὅσιν περισσοτέραν ἐλευθερίαν δίδουσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐξευγενίζοντες αὐτὸν, τόσον μᾶλλον ἐνδυναμόνουσι τὰ ἐλατήρια τῆς διανοίας του.

Αἱ θρησκεῖαι τῶν Ἀσιατικῶν καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν δεσποτικαὶ αὐτοκρατορίαι, κατὰ τὸ δόγμα τῆς εἰμαρμένης, συστέλλουσι τὰς νοεράς δυνάμεις, σβύνουσι πᾶσαν φιλοτιμίαν καὶ μάλιστα συγχωροῦσιν εἰς τὸν πῖσιν Ἀσιατικόν τόσιν μόνον μάθησιν, ὅσας χρεῖαν ἔχει διὰ τὴν ζήτησιν εἰς αὐτὴν τὴν γῆν τῆς ἐξουρίας· σερημένος πάσης παιδείας, γίνεται δοῦλος τῶν φυσικῶν τρυφῶν καὶ τῶν ἡδονῶν τῶν αἰσθήσεων, αἵτινες ἐκνευρίζουσι καὶ ἡλιθιοῦσιν αὐτὸν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον· κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Ἀσιατικὸς, τρυφιλότατος δοῦλος εἰς τὰς σημερινὰς αὐλὰς τῆς Ἀσίας ὥς ἦτο ποτὲ εἰς ἐκείνας τῆς Βαβυλωνος, τῶν Σούσων καὶ τῶν Ἐκβατάνων, δὲν ἐξεύρει κανὲν ἄλλο πρᾶγμα παρὰ τὸ ἔρπεται εἰς τοὺς πόδας τῶν δεσποτῶν του, τῶν ἐποίων τὰς ἀλύσεις φέρει ἀναισχύντως, καὶ τὸ κολακεύει αὐτούς. Εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον τὴν γεννηθῆ καὶ τὴν διαλάβῃ ἡ Μεγαλοφυΐα ὑπὸ τοιαύτας διοικήσεις, αἵτινες ἡλιθιοῦσι καὶ σβύνουσιν πᾶσαν ἡθικὴν ἐνέργειαν· εἰς τοιαύτας διοικήσεις ὠφελιμώτερον εἶναι τὸ σκοτίσθαι τὴν νοῦν του μὲν τὸ ὅτιον παρὰ τὸ μεταχειρισθῆ τὸ λογικόν του.

Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ αἱ ἐξ αὐτοῦ μοναρχίαι ἔδωκαν περισσοτέραν ἐλευθερίαν εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, κυρίως δὲ εἰς τὰς γνώσεις, αἵτινες ἀπαιτοῦσι πολυμαθειαν καὶ μνήμην, καὶ εἰς τὰς τέχνας τῆς φαντασίας, ὥς εἶναι ἡ ποιητικὴ, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ μουσικὴ κτλ. αἱ δὲ τοῦ Χριστιανισμοῦ διάφοραι αἱρέσεις καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν πηγάσασαι μοναρχίαι ἐτελειοποίησαν τὰς μηχανικὰς τέχνας, καὶ τὰς μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς ἐπιστήμας.

Ἡ Πολυθεΐα τέλος καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς συζηθεῖσαι δημοκρατίαι εἰς καιρὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, ἀνείξαν ἐκτε-

ταρμένα ζάδια εἰς τὰς εὐγενεῖς τῆς διανοίας δυνάμεις καὶ ἐγέν-
νησαν τοιαύτην ἐνθερμον ἀμιλλαν εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν γνώ-
σεων, ὥς τε εἰς μικρὸν διάστημα χρόνου οἱ Ἕλληνες καὶ Ῥωμαῖοι
καθυπόβαλλαν ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, τὸν ἐφώτισαν
μὲ τὰς ἐπιστήμαστων καὶ ἐδιοικοῦσαν αὐτὸν μὲ νόμους σο-
φοὺς καὶ ὀρθοὺς, οἵτινες ἐχρησίμευσαν εἰς τὸ μετέπειτα ὡς
βάσις ὅλων τῶν δεσποσμάτων τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ἡ
πρόοδος αὕτη τῶν παλαιῶν εἰς τὴν τελειοποίησιν ὅλων τῶν
τεχνῶν, ὁ ὑψηλὸς βαθμὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἔφθασαν, ἀποδει-
κνύουσιν ὅτι οἱ ἐκείνων νόμοι συνέτρεχον τὰ μέγιστα πρὸς ἀνά-
πτυξιν τῆς Μεγαλοφυΐας.

Πᾶσα πολιτικὴ διοίκησις συντρέχει πρὸς ἀνῆσιν τῶν
νοερῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς
αὐτῆς· εἰς τὸν πρῶτον βαθμὸν τῆς δηλαδὴ ὅταν μόλις γεννᾶ-
ται, μεταχειριζομένη ὅλας τὰς δυνάμεις τῆς πρὸς σερέωσιν
τῶν νόμων, καὶ πρὸς προμήθευσιν τῶν πρώτων χρειῶν τῆς
ζωῆς, δὲν δύναται νὰ βοηθήσῃ τοὺς πολίτας τῆς εἰς τὴν καλ-
λιέργειαν τῶν διαφόρων γνώσεων. Ἡ Μεγαλοφυΐα ὑπάρχει
μὲν μεταξὺ τῶν πολιτῶν, ἀλλ' ἀναπτύσσεται βραδέως καὶ βαθ-
μικῶς διὰ τὰς περιστάσεις. Ὅσον ὅμως ἡ ἐπικράτεια σερεοῦ-
ται καὶ ἐξευγενίζεται, τοσοῦτον συντρέχει πρὸς τελειοποίη-
σιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν ὡς τὸ μόνον μέσον, διὰ τοῦ ὁ-
ποῖου δύναται νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς, καὶ ἀνοίγει ζάδιον
ἐκτεταμένον εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῆς Μεγαλοφυΐας. Ὅλαι αἱ τέχναι
καὶ ἐπιστήμαι δύνανται νὰ ἐξανθήσωσι· τότε οἱ ἐνδοξοὶ αἰῶ-
νες διαλάμπουσιν ὡς φωταυγεῖς λαμπάδες ἀπὸ διαστήματα
εἰς διαστήματα, εἰς τὴν σκοτεινοτάτην ὁδὸν τοῦ χρόνου καὶ
εἰς τὸ μέσον τῆς βαρβαρότητος τῶν ἄλλων ἔθνων. Οὕτω πως
διέλαμψαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Περικλέους καὶ Ἀ-
λεξάνδρου, οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ Αὐγούστου, οἱ Ἀραβες εἰς τὴν
ταραχάδῃ ἐποχὴν τῶν καλύφων Ἀβασσιδῶν καὶ Φαθμιτῶν, ἡ
νέα Ἰταλία ἐπὶ τῶν Μεδίκων καὶ ἡ Γαλλία ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ
Φραγκίσκου Α'. ἕως πολὺ ἔπειτα τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. τοιαύ-
την ἐπὶ ῥῆριαν ἔχουσιν εἰς τὴν γέννησιν τῆς Μεγαλοφυΐας,
τὰ ὑψηλὰ ταῦτα δεσπίσματα. Αἱ ἔριδες καὶ πολιτικαὶ ταραχαὶ
συντρέχουσιν οὐ μικρὸν πρὸς τελειοποίησιν τῶν ἀνθρώπινων γνώ-
σεων, ἡ ἀπόλυτος ἡσυχία ἀποτελεσμα τοῦ δεσποτικοῦ κρά-
τους, σδύνει πᾶσαν ζῆσιν Μεγαλοφυΐας, καὶ ἀπερὶ ὅφ' τὸν δ-

πέντης. Ἡ δὲ τῆς Δημοκρατίας ἀκατάπαυτος πάλι ἐναντίον τῆς δουλείας ἐκτυλίσσει τὴν Μεγαλοφυΐαν· καθὼς τοῦτο παρατηρεῖται εἰς τοὺς Ἑλληνας (α). Αἱ ἐμφύλιοι διχόνοιαι τῶν Ῥωμαίων ἀδήγησαν αὐτοὺς εἰς τὸ ἐσθίον τῆς παιδείας· αἱ ἀκατάπαυστοι ταραχαὶ τῶν Γόλφων καὶ Τιβελήνων, εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐτάχονον τὴν γέννησιν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Αἱ θρησκευτικαὶ μετασχηματίσεις τῶν Λουθήρων καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν γεννηθεῖσαι ἔριδες, αὔξησαν τὴν λάμπιν τῶν ἐπιστημῶν· ἡ ἐπανάστασις τῆς Γαλλίας ἐγέννησε τοὺς μεγαλοφύε-
 ρεστερ τοῦ αἰῶνος ἀνδρας. Ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀπόλυτος ἀνάπαυσις δὲν βοηθοῦσι τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας· φαίνεται ὅτι αὐταὶ αἱ γνώσεις εἶναι ὅμοιαι τοῦ πυρὸς καὶ δὲν ζῶσιν εἰμὴ διὰ τῆς ἀκαταπαύστου ταραχῆς. Ἡ ἡσυχία ἐμποδίζει τὴν ἐξάυθισιν αὐτῶν· ἴδε τοὺς εἰρηνικοὺς Κινέζους καὶ τοὺς Ἀριστοτελικοὺς σχολαστικοὺς τοῦ 17, 18 αἰῶνος· οἱ νόες αὐτῶν περικλεισμένοι εἰς στενὰ ὅρια δὲν τολμῶσι νὰ κάμωσι ἓνα μόνον βῆμα πρὸς τὴν παιδείαν· ἡ ἀργία τοὺς χαυνώνει καὶ τοὺς ἀπεκραιμίζει, καὶ οὕτως διατρέχουσι σκοτεινοτάτους αἰῶνας χωρὶς ν' ἀφήσωσι τὸ παραμικρὸν σημεῖον τῆς ὑπάρξεώς των.

Ἄλλ' ὅλαι αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ δὲν ἐκτυλίσσουσι τὴν Μεγαλοφυΐαν· ἐκείναι μόνον ἔχρυσιν αὐτὴν τὴν δύναμιν, ὅσαι συντρέχουσι πρὸς αὔξησιν τῶν δικαιωμάτων τῶν πολιτῶν· ἡ ἐλευθερία γεννᾷ τὴν Μεγαλοφυΐαν.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐμῆκαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ὑπερασπισταὶ τῆς ἐλευθερίας, ἔσθυσαν ὅμως τὰ φῶτα καὶ ὀπισθοδρόμησαν τὰς ἐπιστήμας, αἵτινες δὲν ἔκαμνον πλέον πρόσδον τινα ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δουλείας τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου· ὁ δεσποτισμὸς καὶ αἱ ἔριδες τοῦ Τιβερίου καὶ Νέρωνος ἐταπείνωσαν τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ Αὐγούστου, ὅστις πάλιν ὑφώθη ἐπὶ τῶν Οὐεσπασιανῶν καὶ Τραϊανῶν.

Ὅθεν οὔτε ἡ ἡσυχία, οὔτε τοῦ Δομιτιανοῦ αἱ ἀνταμοιβαί, ἐδυνήθησαν ν' ἀναζήσωσι τὴν ἰσχὺν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, καὶ τὴν Μεγαλοφυΐαν· ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἡ ἐλευθερία ἔχουσι μόναι αὐτὴν τὴν ἰσχὺν καὶ ὅχι, ὥςτινες ἐνόμισαν (β), ὁ μισθὸς τῆς Ἀκαδημίας· ἡ εὐτυχὴς συνδρο-

(α) Καὶ μετὰ τὴν τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων αἱ μὲλλον Δημοκρατικαὶ, ὡς ἦσαν αἱ Ἀθηναίαι, ἡ Ρόδος κτλ., ἦσαν καὶ αἱ εὐφύεστεραι.

(β) Ὁ Brillan εἶπεν, un Auguste aisement, peut faire des Virgiles.

μη τῶν πολιτικῶν περιστάσεων καὶ τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, ὡς καρποφόρος ὅπως καὶ εὐφορος γῆ, ἐξανθοῦσι τῆς Μεγαλοφυΐας τὰ ἄνθη, καὶ ὅχι τῆς χρυσῆς τοῦ Διὸς βροχῆς τὰ βαντίσματα. Ὅταν τὸ κλαδευτήριον τοῦ κηπουροῦ κλαδεύει τὸν βλαστὸν καὶ ὁ σφοδρότατος βορέας φυσᾷ ἐναντίον τοῦ φυτοῦ, τότε οὐτ' ἄνθη οὔτε καρποὺς γεννᾷ, ἀλλ' ἄκαρπον καὶ λυγισμένον ἔρπεται εἰς τὴν γῆν, ὅπου τὸ κατασυντρίβουσι διὰ νὰ λάβωσι τὰ ἀρώματα τῆς κολακείας, καταπατοῦντες τὸ λοιπὸν ὡς ἀνωφελές.

(τὸ τελευταῖον κεφάλαιον ἔπεται.)

Ἐν Παρισίῳ.

Ἰώσηπος Μ. Δούκας.

Γ Ε Ω Λ Ο Γ Ι Α.

Ἐξετάσεις περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου παρὰ τοῦ Κυρίου De Choiseul-Gouffier.

Ἀφοῦ ὁ συγγραφεὺς ὠμίλησε μερικά περὶ τῆς Ἀκαδημίας τῆς φιλολογίας, καὶ περὶ τῆς ἐπιβροίας ὅλων ἐν γένει τῶν ἐπισιμῶν εἰς τὰς δειξίς τῆς ἰσορίας, ἐμβαίνει εἰς τὸ προκείμενόν του, καὶ λέγει:

Ἡ ἐπισιμή, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον εἶναι νὰ μᾶς ἀνακαλύπτῃ ὅλα τὰ πλούτη τῆς φύσεως, καὶ νὰ σημειώσῃ ἀκριβῶς ὅλας τὰς συχνὰς μεταβολάστας, μᾶς ἐφύλαξε τὰ σημεῖα ἐνὸς συμβάντος, τὸ ὅποιον ἐκ παραδόσεως σκοτεινῆς μέτεθι εἰς τοὺς πρώτους ἰστορικοὺς τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Tournefort (1) βοηθούμενος ἀπὸ μερικάς περικοπὰς αὐτῶν τῶν ἰστορικῶν ἐσοχάσθη, ὅτι ὁ Εὐξείνιος Πόντος ἀνοίξε δρόμον διὰ τοῦ Βοσπόρου· ἀπέδωκεν ὅμως τὸ ἀνοιγμα τοῦτο, καθὼς καὶ οἱ εἰρημένοι ἰστορικοὶ, εἰς τὴν βραδείαν καὶ συνεχῆ βίαν αὐτῆς τῆς θαλάσσης, βαθμιδὸν αὐξανομένης διὰ τῆς εἰς αὐτὴν εἰσροῆς τόσων μεγάλων ποταμῶν· καὶ ἐκ

(1) Tournefort. Voyag tom. II. pag. 125.

τούτου ἐνόμισεν, ὅτι ἔλαβε τὴν ἀρχὴν τῆς ἡ Μεσόγειος, ἢ ὅποια, ἀνοίγουσα δρόμον ἀπὸ τὸ ζενὸν τῶν Γαδεύρων, ἐκαταπόντισεν εἰς τὸν Ὠκεανὸν τὴν περίφημον Ἀτλαντίδα.

Ὁ Buffon (2) ἔδειξεν ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Tournefort, ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς Μεσογείου δὲν ἡμποροῦσε νὰ εἶναι παρμοίας αἰτίας ἀποτελεσμα, ἀλλ' ὅτι ἐσχηματίσθῃ, ἢ τοῦλάχιστον ὅτι ἔλαβε μεγάλην αὔξησιν ἀπὸ τὸ ἐναντίον μέρος διὰ τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ὠκεανοῦ ἀπὸ τὸ ζενὸν τῶν Γαδεύρων, καὶ ὅτι μῆτε εἰς τὸ ἐξῆς δὲν ἡμποροῦσε πολὺ νὰ αὐξήσῃ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὰ ὕδατα· φαίνεται ὅμως νὰ ἀποδέχεται καὶ αὐτὸς, ὅτι αὐτὰ τὰ ὕδατα ἡμπόρεσαν νὰ ἀνοίξουν αὐτὸν τὸν δρόμον χωρὶς τὴν συνδρομὴν ἄλλης τινὸς σφοδροτέρας αἰτίας, ἀλλὰ μόνον διὰ τῆς ἰδίας τῶν καὶ ἀδιακόπου δυνάμεως.

Ἄν ὁ εὐγλωττος διερμηνευτὴς τῆς φύσεως ἐπαρτηροῦσεν ὁ ἴδιος τὰ παραβαλάσσια τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ἢ ἂν εἶχεν ἀκριβεστέρας εἰδήσεις, εὐκόλως ἔβλεπε καταπεισθῆ, ὅτι αὐτὸ τὸ μακρὺ διάσχιμα, τὸ ὁποῖον σχηματίζει τὴν σήμερον τὸ κατάξενον τοῦ Βοσπόρου, ἦτον ἀδύνατον νὰ γεννηθῇ ἀπὸ αἰτίαν τόσο βραδεῖαν καὶ ὁμοειδῇ, ἀλλ' ὅτι ἦτον ἀποτέλεσμα τῆς τρομερᾶς ἐνεργείας τοῦ ὑπογείου πυρός, τὸ ὁποῖον ἀνάσχευε τόσαις φοραῖς τῆς γήϊνης σφαίρας τὴν ἐπιφάνειαν.

Μὲ ὅλον τοῦτο καὶ ὁ Pallas (3), αὐτὸς ὁ μὲ πολὺν παρατηρητικὸν νοῦν ζολισμένος φυσιολόγος, διατρέχων τὰς εἰς τὸ βόρειον τοῦ Εὐξείνου Πόντου περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ τὴν λίμνην Ἀράλ ἐκτεταμένος πεδιάδας, ἐσοχάσθῃ, ὅτι μόνον τὸ μετὰ ἓνα σεισμὸν ἐξαφνικὸν χαμῆλωμα τῶν βουνῶν ἡμπόρεσε νὰ ξεσκεπάσῃ αὐτὰς τὰς ποτὲ πλημμυρισμένας πεδιάδας, ἀνοίγοντας διὰ μιᾶς νέας διόδους· καὶ αἱ τρεῖς αὐταὶ λίμναι ἐσχημάτιζαν ἀρχικῶς μίαν καὶ μόνον, καθὼς ἀποδείχεται καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τὰς μορφῆς καὶ τὰ λείψανά της, καὶ ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ ποικίλα, πλὴν ἀνάλογα παρακόλουθα, τὰ ὁποῖα εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀπε-

(2) Buffon Hist. Nat.

(3) Pallas. Voy. t. V, pag. 190.

ράντους τόπους προσβάλλουν εἰς τὸν παρατηρητὴν· ἀλλ' ἔπει-
δὴ ὁ Pallas δὲν εἶδε τὸν Βόσπορον, ἀφῆσεν εἰς ἐμένα τὴν
ἀνακάλυψιν τῆς πλέον ἀποφασιστικῆς, καὶ ἀναμφιβόλως ἀναν-
τιρρήτου δεξιῶς τῆς ἀληθείας αὐτῆς τῆς γνώμης.

Εἰς τὸ πόνημα αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ καὶ κριτικοῦ φυσιολό-
γου ἡμπορεῖ νὰ ἰδῇ τινὰς τὰ παλαιὰ ὄρια, ὅπου διορίζει εἰς
αὐτὴν τὴν ἀρχικὴν θάλασσαν· ἐγὼ δὲ προσέτω μόνον, ὅτι
ἀναβαίνων διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἕως εἰς τὸν
Νίσρον διὰ τῆς Βλαχίας, τῆς Μολδαβίας καὶ τῆς Βεσσαρα-
βίας μ' ἐφάνη, ὅτι καὶ αὐταὶ αἱ ἐπαρχίαι εἰς τὴν ἰδίαν ἐπο-
χὴν ἦσαν ὑπὸ τὰ ὕδατα, καὶ ἡ θάλασσα ἐσκέπαζε τότε
τὰς ἐκτεταμένους πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι μετὰ ταῦτα ἔγιναν βο-
σκήματα καὶ κτήματα τῶν νομαδικῶν ἐκείνων λαῶν, εἰς
τοὺς ὁποίους εὐρίσκετο πολὺν καιρὸν ἡ παράξενος τῆς φιλολη-
ρείας καὶ τῆς ἀπλότητος τῶν παλαιῶν ἡθῶν ἀντίθεσις· αἱ κοι-
λότητες, ὅπου ἐσχηματίσθησαν, ἀφοῦ τὰ κύματα ἐτραβή-
χθησαν ὁμοιάζον βαθεῖς ποταμούς νεωστὶ σερευμένους· καὶ εἰς
κἀνὲν ἄλλο μέρος ἡ θεωρία τοῦ Buffon περὶ τῆς φύσεως καὶ
τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν τῶν ρευμάτων δὲν προσαρμόζεται
καλλίτερα.

Τώρα θέλω ἀνακαλέσει τὰς κυριωτέρας μαρτυρίας, ὅπου
μᾶς ἄφησαν οἱ παλαιοὶ περὶ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ Θρακικοῦ
Βοσπόρου, θέλω δεῖξει τὴν ἀληθινὴν του ἀρχὴν ἀπὸ τὰ ἴχνη
αὐτοῦ τοῦ συμβάντος, τὰ ὅποια ἀκόμη σῴζονται, θέλω ἐξ-
ετάσει τ' ἀξιομνημόνευτα ἀποτελέσματα τοῦ εἰς τὴν Μεσό-
γειον καὶ τὴν πλησίον της ἡπειρον καὶ θέλω προσδιορίσει τὴν
ἐποχὴν του καθ' ὅσον εἶναι δυνατόν μετὰ τόσον καιροῦ διάστημα.

Εἰς πολλὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν ἀναφέρεται ὁ κα-
τακλυσμός, ὁ ὁποῖος αὐξήσῃ διὰ μιᾶς τῆς Μεσογείου τὰ
ὕδατα, σχηματισμένης ἡδὴ, ἢ μᾶλλον αὐξημένης μετὰ τὸ
σχίσimon τοῦ σενοῦ τῶν Γαδεύρων· „εἶναι πιθανόν, λέγει ὁ
Πλάτων (4) ὁμιλῶν περὶ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Εὐξείνου Πόντου,
ὅτι μόλις μερικοὶ ποιμένες κάτοικοι τῶν βουνῶν ἡμπόρεσαν
ν' ἀποφύγουν αὐτὸ τὸ φθοροποιὸν κακόν· καὶ αὐτοὺς ὁ φόβος
τοὺς ἐμπόδισε πολὺν καιρὸν νὰ ἀφήσουν αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ μέ-

(4) Πλάτων, περὶ Νόμων, διαλ. γ'. (α).

ρη, πλὴν τελευταῖον ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τοὺς πρόποδας τῶν βουνῶν “· Ὁ Πλάτων χωρὶς ἀμφιβολίαν ὁμιλεῖ περὶ τῶν πλησίον τοῦ Ἑλλησπόντου τόπων, ἐπειδὴ προσθέτει, ὅτι ἦσαν καὶ πολλαὶ πόλεις τῆς Τρωάδος, καὶ ὅτι ἡ παλαιότερα ἐκτίσθη εἰς τὰς ὑψηλὰς τῆς Ἰδαοῦ κορυφάς· ὅτι οἱ κάτοικοι μετακίησαν ἔπειτα εἰς κορυφὰς γειτονευούσας, χαμηλοτέρας, εἰς τὴν ἄκρην μιᾶς ὠραίας καὶ πλατείας πεδιάδος, ποτιζομένης ἀπὸ πολλοὺς ποταμοὺς, οἱ ὅποιοι ἐπήγαζαν ἀπὸ τῆς Ἰδαοῦ τὰς κορυφάς. „Αναμφιδόλως, λέγει ὁ Πλάτων, ὅταν ἐτόλμησαν νὰ κατοικήσουν εἰς τόσον μικρὸν ὕψωμα, δὲν ἐνθυμοῦντο τὰς παρελθούσας καταστροφάς“.

Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης (5) εἰς τὰ μετεωρολογικά του ὁμιλεῖ περὶ αὐτοῦ τοῦ συμβάντος, πλὴν ὅχι τόσον ὠρισμένως.

Ὁ Στράτων (6) κατὰ τὸν Στράβωνα, ἔγραψε περὶ τοῦ του λεπτομερῶς, καὶ ἐζωγράφησε τὰ ὕδατα τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἀνοίγοντα μὲ ὁρμὴν διέξον εἰς τὴν Προποντίδα, καὶ σχηματίζοντα τὸν Ἑλλησπόντον.

Ὁ Πλίνιος (7) ἀναφέρει, ὅτι ὅλη ἡ Φρυγία καὶ ἡ Τευθρανία ἐσκεπασθῆσαν ἀπὸ τὰ ὕδατα.

Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (8) λέγει, ὅτι πρὸ τῶν ἄλλων κατακλυσμῶν ὁ Εὐξείνιος Πόντος ὑπερπήδησε μὲ ὁρμὴν τὰ παλαιὰ περιγιάλια του, ἐχώρισε τὰς Κυανέας, ἐπλημμύρισε μεγάλο μέρος τῆς Σαμοθράκης, καὶ ἄφισεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς παντοτεινῆς ἐνθύμισιν αὐτοῦ τοῦ ὀλεθρίου κακοῦ (*).

Εἰς τὰς ἀνωτέρω περικοπὰς συνδέονται καὶ πράγματα, τὰ ὅποια ἐκ φύσεως εἶναι ἀκόλουθα ἀναγκαῖα αὐτοῦ τοῦ κατακλυσμοῦ· οἱ παλαιοὶ ἤξευραν ἀπὸ πολλὰς παραδόσεις, ὅτι

(5) Ἀριστοτ. Μετεωρολογ.

(6) Στράτων εἰς Στράβωνα Βιβ. 4. ἐκδ. Κορνή σ. 63. (9)

(7) Plin. Hist. Nat. lib. 11, Cap. XC. (γ)

(8) Διόδωρ. Σικελ. βιβ. Ε, κεφ. μς. (δ)

(*) Λέγομεν ὁ Διόδωρος, ἐπειδὴ κατὰ πρώτην προσβολὴν φαίνεται, ὅτι ἀναφέρει, ὅσα ὁ ἴδιος ἔμαθεν ἀπὸ τῶν κατοίκων τῆς Σαμοθράκης· ἀποῦ ὅμως ἐξετάσῃ τινὰς καλλίτερα τὰ προηγούμενα καὶ ἐπόμενα αὐτοῦ τοῦ μέρους, βεβαιώνεται ὅτι ἀκολούθησε Διονύσιον τὸν Μιλήσιον, σύγχρονον τοῦ ἑκαταίου συγγραφέα, καὶ τίσσας ἀξίονα παλαιότερον τοῦ Διόδωρου.

ἡ ἑκτασις πολλῶν νησιῶν τῆς Μεσογείου ἐσμίκρυνε διὰ τὴν ἔψωσιν τῶν ὑδάτων, καὶ μερικὰ ἔγιναν διόλου ἄφαντα, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξαναράνηκαν· ὅλοι, καὶ ἱστορικοὶ καὶ φυσιογράφοι καὶ ποιηταὶ βεβαίουν ἐκ συμφώνου, ὅτι αὐτὰ τὰ νησιὰ ἔλαβαν καὶ δευτέραν ἀρχὴν, ὅταν ἐξαναράνηκαν ἀπὸ τῶν ὑδάτων τοὺς κόλπους. Ἡ γνώμη αὕτη ἦεν καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Πλινίου (9), καὶ μάλιστα τοῦ Διοδώρου, ὁ ὁποῖος ἤξευρεν ἀπ' ὅλους τοὺς παλαιούς καλλίτερα νὰ διακρίνῃ τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς μυθολογίας τὰ ἔρια.

Αὐτὰ τὰ νησιὰ ὠνομάσθησαν καὶ ὀνομάζονται ἀκόμη, καθὼς τὰ ὠνόμασαν τότε εἰ κάτεικοι, ὅταν μὲ δάμθος τὰ εἶδαν νὰ ξαναφανοῦν· καὶ ἀναμφισβέτως τὸ ἔννομα Ἀνάφη παράγεται ἀπὸ τὸ ἀναφαίνω, ὁμοίως καὶ τὸ Δῆλος ἀπὸ τὸ δηλόω. (10)

Ἀληθινὰ ἠμποροῦσε τινὰς νὰ σοχασθῇ, ὅτι ἡ δευτέρα ἀρχὴ μερικῶν ἀπὸ αὐτὰ τὰ νησιὰ ἦτον ἀποτέλεσμα τῶν ὑποθαλασσιῶν ἠφαισίων, τῶν ὁποίων φανερὰ ἔχνη σώζονται ὡς τὴν σήμερον· πλὴν αὐταὶ αἱ ἠφαίσειαι ἐξοχαί, καὶ αἱ κορυφαὶ αἱ σχηματισμέναι ἀπὸ σφογγόπετρας καὶ λάβας εὐκόλως διακρίνονται ἀπὸ τὰ καθαυτὰ νησιὰ, τὰ ὅποια εἶναι σφερώτερα, ἀπὸ ὕλης πολλὰ διαφόρους, καὶ τὰ ὅποια μόνον κατὰ τὸ ὕψος διαφέρουν ἀπὸ τὴν παλαιὰν καὶ ἀρχικὴν γῆν· καὶ τοιαύτη εἶναι τῶνόντι τῶν ἀνωτέρω, ὅπου ἀναφέρουν οἱ παλαιοὶ, ὥς ἡ ἀκριβὴς ἐξέτασις δὲν συγχωρεῖ τελείως νὰ θεωροῦνται ὡς ἠφαίσειαι προϊόντα. Ἡ Δῆλος συνίσταται ἀπὸ γρανίτην καὶ σχίσας, φαίνεται ἀληθινὰ, ὅτι ἐδοκίμασε σεισμοὺς δυνατοὺς, πλὴν δὲν μᾶς δείχνει κανέν ἔχνη ἠφαισίου, αἱ δὲ σφογγόπετραι, ὅπου εἰς αὐτὴν εὐρίσκονται ἢ ἐτινάχθησαν ἀπὸ τῆς Σαντορίνης τὸν ἠφαισιν, ἢ μεταφέρθησαν ἀπὸ τὰ κύματα, καὶ λοιπὸν ἡ ἐξαφανικῆς ἀναφανίσεως δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποδοθῇ εἰς ἄλλην αἰτίαν, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ τράδιγμα τοῦ νεροῦ, ὅπου τὴν ἐσκέπαζε· καὶ ἴσως ἡ φαινομένη τῆς διαδοχικῆς κίνησεως, ἐνῶ τὸ νερὸν ὑψόνετο κ' ἐχαμήλωνεν, ἔ-

(9) Plin. lib. II, cap. LXXXVII. lib. IV, IX, cap. XII, (s) Tertul. Apolog. cap. XI. (κ)

(10) Ammi, Marc. Histor. lib. XVII, cap. VII. (η)

δωσεν ἀφορμὴν εἰς τὸ πλάσμα τῶν ποιητῶν, τὸ ὅποιον παρα-
φέρει τὴν Δῆλον κυματουμένην.

Αὐτὰ εἶναι τὰ κυριώτερα σημεῖα, τὰ ὅποια διαφύλα-
ξαν ἡ παράδοσις καὶ ἡ ἱστορία περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Βοσπόρου·
ἀληθινὰ καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη τῆς γῆς εὐρίσκονται ἔχνη
παρομοίαν ταραχῶν, αὐτὴ ὅμως εἶναι ἀξία περισσοτέρας προσ-
οχῆς καὶ ἐξετάσεως, ἐπειδὴ εἶχε μεγάλην ἐπὶ ῥοίαν εἰς τὴν
τυχὴν τοῦ περιφημοτέρου τόπου τῆς γῆς, καὶ εὐρίσκεται εἰς
τὴν ἀρχὴν τῶν χρονικῶν του.

Ὁ περιηγητὴς ἔχων ἰδεῖν αὐτῶν τῶν μνημείων, καὶ δι-
δαγμένος ἀπὸ αὐτὰς τὰς παλαιὰς μαρτυρίας, πιγαίνει εἰς
τοὺς ἰδίους τόπους νὰ ἐρωτήσῃ τὴν φύσιν τὴν ἕως τότε ἄγνω-
στην αἰτίαν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου συμβεβηκότος, καὶ τὴν τε-
λειάν δεῖξιν τῶν ὧν μᾶς ἔμειναν παραδόσεων· μόλις ἐμ-
φαίνει εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, καὶ παραπλέον τὴν Εὐ-
βοίαν εὐρίσκει τὴν ἀντίκασιν τῶν ρευμάτων, ὅπου προσβάλ-
λουν εἰς τὴν βορείον μὲτὴν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου νησιοῦ, πα-
ραλλήλου μὲ τὴν Ἀττικὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἕνα καιρὸν συνεί-
χετο· ἀφοῦ περάσῃ μὲ δυσκολίαν αὐτὸ τὸ ρεῦμα ἔμπροσθεν
τῆς Σκύρου, βλέπει εἰς αὐτὴν τοὺς κρατῆρας τῆς καὶ τὰς κο-
ρυφάσ τῆς καμμένης ἀπὸ ταῖς πρὸ πολλοῦ σφυσμέναις φωτιάς·
εἰς μάτην ζητεῖ τὰ καμίνια τοῦ Ἡφαίστου εἰς τὴν Δῆμνον,
ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἡφαίστειον μέρος τῆς ἐχάβης κάτω ἀπὸ τὰ νερά
καὶ ἔκαμε κινδυνώδεις ξέrais, καὶ μόνον μὲ τὸν καθεστῆρα
εἰς τὸ χεῖρ ἐπρεπε νὰ ζητηθῇ ἡ Χρύση νῆσος, ἡ ὁποία ἐχάβη
ἀπὸ τὴν Γεωγραφίαν, καὶ οὐσα πρὸ τῶν ἐξετάσεών μου ἄγνω-
σι ὑπὸ τὰ ὕδατα, ἦτον τὸ τρώμακτρον τῶν πλεόντων (11).

Μετ' ὀλίγον διάζημα φθάνει εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ
ὅποιος ἀναπλεόμενος ὁμοιάζει μεγάλου ποταμοῦ, καὶ τὸ ρεῦ-
μα του βεβαίνει τὸ χύσιμον τῶν ὑδάτων τοῦ Εὐξείνου Πόν-
του εἰς τὴν Μεσόγειον, καὶ θεωρῶν τὴν ἀνταπόκρισιν τῶν
γωνιῶν, ὅπου σχηματίζουν οἱ λόφοι, ἂν εἶναι ὀλίγον συνει-
θισμένος νὰ παρατηρῇ, βεβαιώνεται, ὅτι ἕναν καιρὸν μεγα-
λῆτερος ὄγκος ὑδάτων ἐγέμισεν, ἐσκέπασεν, ἐξεχειλίσεν,
ἐπλατυνεν, καὶ ἔσκαψεν αὐτὴν τὴν μεγάλην κοιλότητα, τῆς

ὁποίας αἱ ἄκραι παρασένου τὴν σήμερον τὴν ὡραιότεραν θεωρίαν καὶ τὰ πλουσιώτερα καλλιεργήματα· εἰς μεγάλα ὕψη εὐρίσκει τινὰς κογχύλια μεταφερμένα ἀπὸ τὰ ὕδατα· πλὴν ἐγὼ δὲν ἐπαρτήρησα εἰς τὰ παραβαλάσσια τοῦ Ἑλλησπόντου ἔχνη ὑπογείων ἡφαίστων· ὅλα δείχνουν, ὅτι αὐτὴ ἡ ὀφιδωτὴ κοιλάς ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἐποχῆς, τὴν ὁποίαν ζητοῦμεν νὰ προσδιερίσωμεν, καὶ πιθανόν, ὅτι τότε μὲν ἕνας ποταμὸς τὴν ἐπότιζε πιγαῶν ἀπὸ τὴν λίμνην, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἀπὸ τότε Προποντίς, καὶ ἡ ὁποία ὑπῆρχεν ἀναμφιδόλως πάντοτε, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν βαρύτητα τοῦ ἐδάφους τῆς.

Μόνον ὅταν πλησιάσῃ τινὰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχίζει νὰ προαισθάνεται τὴν σφοδρὰν ταραχὴν, τῆς ὁποίας τὴν αἰτίαν δὲν θὰ ν' ἀργήσῃ νὰ τὴν εὕρῃ· ἡ ῥάχι, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται αὐτὴ ἡ μεγαλοπρεπὴς πόλις, εἶναι τριγωνικὴ· ἡ βάσις τῆς συνεχεται μὲ τὴν ἡπειρον, καὶ τὰ δύο πλευρὰ τῆς εἶναι σχεδὸν κατὰ κάθετον κομμένα· τὸ ἕνα ἐσχηματίσθη οὕτω ἀπὸ τὴν πολυκαιρινὴν βίαν ἑνὸς ρεύματος συχναῖς ὀρμητικοῦ, καὶ πάντοτε πολλὰ δυνατοῦ, τὸ δὲ ἄλλο χωρισμένον ἀπὸ τὴν ἡπειρον διὰ τοῦ σχίσματος, ὅπου σχηματίζει τὴν σήμερον τὸν ὡραιότερον λιμένα τοῦ κόσμου, εἶναι σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη πρὸς ὀρθάς, ἐπεὶδὴ ἡ ἀναστροφή δὲν ἦτον ἴση καὶ εἰς τὰ δύο παραβαλάσσια, καὶ μόνον οἱ λόφοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὑψόνονται ὁ Γαλατᾶς καὶ τὸ Σταυροδρόμι, μὴν ἔχοντες δυνατὴν βάσιν ἀναστροφῆσαν, διὰ ν' ἀνοίξουν τὸν μεγαλοπρεπῆ κόλπον, ὅπου ἡμποροῦν ν' ἀββάξουν μ' εὐρυχωρίαν ὅλης τῆς Εὐράπης οἱ εἴσοδοι.

Τὸ ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου προσβάλλει εἰς τὴν ἄκρην τοῦ Σαραϊοῦ, ἀπὸ τὸ ὅποιον σχίζεται καὶ χωρίζεται ἀνίσως, καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῶν τῶν ὑδάτων ῥέει ταχέως πρὸς τὴν Προποντίδα, διὰ τοῦ Σκουταριοῦ καὶ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ δὲ λοιπὸν εἰσρέει μὲ βίαν εἰς τὸν λιμένα Θλίβον τὸ παραβαλάσσιον τοῦ Γαλατᾶ, καὶ ἐπιστρέφει κατ' ἐναντίαν εὐθυνσιν ἀπὸ τὸ ἄλλο παραβαλάσσιον· καὶ φαίνεται, ὅτι ἡ φύσις ἠθέλησε νὰ εὐκολύνῃ ἐπίσης καὶ τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἐξοδὸν τῶν καραβιῶν, καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ ἀσφαλῆ, δι' αὐτοῦ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν ὑδάτων, τὴν διατήρησιν καὶ τὴν καὶ ἀρότητα τοῦ λιμένος.

Ἀναπλέων τινὰς βαθμίδον τὸν Βόσπορον παρατηρεῖ, ὅτι
 στενεύει περισσότερον, καὶ φαίνεται καλλίτερα ἢ ἀνταπόκρι-
 σις τῶν γωνιῶν τῶν δύο παραβαλασσίων· ἡ στενότης τῶν
 βράχων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συνθέτονται εἰς ὅλην τὴν ἑκτασιν,
 ἐδιατήρησε τρόπον τινὰ τὴν νεότητα τῶν σπασιμάτων τους·
 καὶ αὐτὰ τὰ παραβαλάσσια ἤμποροῦσαν νὰ ἔμβουν τὸ ἕνα
 εἰς τὸ ἄλλο μὲ ἀρμογὴν ἀπίστευτην, ἂν δυνατόν χέρι καὶ νῆος
 ἀπ' ἐναντίας κλόνος ἤμποροῦσαν νὰ τὰ προσεγγίσουν καὶ νὰ
 τὰ ἐνώσουν· δὲν ἔχω σκοπὸν νὰ περιγράψω ἐδῶ ἐκεῖνο τὸ
 ρεῦμα, τὸ ὁποῖον ποτὲ χωρὶς βίαν δὲν ἀναπλέεται, καὶ τοῦ
 ὁποῖου ἡ ταχύτης αὐξάνει, ἢ ἀδυνατεῖ κατὰ τοὺς ἀνέμους,
 καὶ ὅπου ὅχι μόνον ἔχει διαφόρους εὐθύνσεις κατὰ τὸ σχῆ-
 μα τῶν μερῶν, εἰς τὰ ὁποῖα προσβάλλει, ἀλλὰ καὶ μερικαῖς
 φρεαῖς ὡς καὶ γυρίζει εἰς τὰ ὀπίσω· μῆτε τὰ μικρότερα ρεύ-
 ματα, τὰ ὁποῖα κινοῦνται ἐναντίως ὡς πρὸς τὸ μέγαλον,
 ὅπου τὰ θλίβει· μῆτε τοὺς ἀνέμους, οἱ ὅποιοι, στενωχωρού-
 μενοι ἐνταυτῷ καὶ ἀπὸ τὸ βόρειον καὶ ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν
 εἰς αὐτὸν τὸν μακρὸν περὶν, ἀντικρίζονται, μέχονται καὶ
 παύουν ἐνίοτε μοιραζόμενοι τὴν δύναμιν, παίρνοντας ὁ καθέ-
 νας τὴν παραλλήλως τὸν δρόμον του κατὰ μῆκος τῶν ἀντικει-
 μένων παραβαλασσίων· ἐπειδὴ αἱ περίεργοι παρατηρήσεις περὶ
 τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ὑδάτων, τὰς ὁποίας διὰ τὴν ὀκτῶ χρό-
 νων διατριβὴν μου εἰς τὸν Βόσπορον ἠμπόρεσα νὰ ἐπαναλάβω
 συχνάκις, δὲν θὲ νὰ εἶχαν σχέσιν μὲ τὸ ἀντικείμενον τοῦ
 παρίντες ἀπομνημονεύματος, ὅθεν ἐξακολουθῶ τὸν σκοπὸν μου.

Καθὼς ἄφρισα εἰς τὰ δεξιὰ μου τὸ βουνόν, εἰς τοῦ ὁποῖου
 τὴν κερυφὴν ἦτον ὁ ναὸς τοῦ Οὐρείου Διὸς, ὅπου ἐκτίσθη με-
 τὰ ταῦτα ἕνα κάστρον ἀπὸ τοὺς Γενουδέζους πολὺν καιρὸν ἐξ-
 ευσιαζόμενον, ἄρχισαν νὰ δείχνωνται ἀντίκρυ αὐτοῦ τοῦ
 παλαιοῦ μνημείου εἰς τὰ περιγιάλια τῆς Εὐρώπης τὰ ἔχνη
 τοῦ τρομεροῦ ἠφαιέου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἐστία δὲν εἶναι πλέον μα-
 κρὰν· πίσω ἀπὸ τὸ χωριὸν τοῦ Γενίμα χαλὰ εἶναι ἕνας ἀ-
 ληθινὸς φλογεράτος (Α), ὅπου εὐρίσκονται πολλὰ σῆματα,
 ἢ μικροὶ κρατῆρες τοῦ ὑπογείου πυρὸς, τὸ ὁποῖον ἔκαυσεν
 ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα, καὶ ἐμετάβαλε τὸ μεγαλύτερον μέ-
 ρος τῆς γῆς εἰς ἀληθινὸν ποσολάνον (Β).

Κατ' ἀναλογίαν ἐποῦ προχωρεῖ τινὰς, τὰ δύο παραβα-
 λάσσια εἶναι πλέον βραχύνω, καὶ οἱ βράχοι αὐλακισμένοι

ἀπὸ τὰς φλόγας δείχνουν τὸν παρατηρητὴν, ὅτι ἐμβαίνει εἰς ἐκεῖνον τὸν μεγάλον κρατῆρα, τοῦ ὁποίου τὴν μεγάλην περιφέρειαν δὲν θέ ν' ἀργήσει νὰ τὴν γνωρίσῃ· ἡ φελοῦκα του, καράβια, ζόλοι ὀλόκληροι περνοῦν αὐτὴν τὴν δεξαμενὴν, ὅπου τὰ κύματα διαδέχθησαν, καὶ ἴσως ἀκόμη ἀπλῶς μόνον σκεπάζουν, ἐκεῖναις ταῖς τρομεραῖς φωτιαῖς, ὅπου ποτὲ ἐξηερνοῦσεν αὐτὴ ἡ ἄβυσσος.

Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ὁ φυσιολόγος εὕρισκε νέας παρατηρήσεις· ὁ ζωγράφος εἰκόνας, τὰς ὁποίας δὲν ἔμπορεῖ μῆτε ἡ πλέον γυνίμος φαντασία νὰ πλάσῃ· ἐδῶ μία πλουσία φλέβα χαλκοῦ, μεταβλημένη ἀπὸ τοῦ ἡφαίστου τὰς ἀναθυμιάσεις, παρασένεται ὡς πράσινη πέτρα χρυσοσιγμένη· ὀλίγου μακρύτερα φαίνεται μία ἐπιμήκης φλέβα ἰάσπου, ἡ ὁποία ἀρχίζει εἰς τὴν Εὐρώπην, περὶ κάτω ἀπὸ τὸ νερόν, καὶ ξαναφαίνεται εἰς τὴν ἀτικρυνὴν ἡπειρον· εἰς ὅλην τὴν ἔκτασίν της εὕρισκονται πολλαὶ ποικιλίαι καὶ χρώματα, ἀποτέλεσμα τοῦ διαφόρου βαθμοῦ τῆς θέρμης, ὅπου ἐνέργησεν εἰς αὐτὸν τὸν ἰάσπην, καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ὕλων, ὅπου διὰ τῆς τήξεως ἐνάθηκαν μετὰ τὴν ἀρχικὴν ὕλην του· ἐδῶ κάτω ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς καπνισμένους βράχους εἶναι βαθύτατα σπῆλαια καὶ κοιλότητες ἀπὸ λάσας καὶ σιδήρου· ὁ αἶρας ἀραιωμένος διὰ μιᾶς τὰ ὕψωσεν ἀπὸ τὸ βάθος αὐτῶν τῶν ἀπειρομεγέθων σωρῶν, τῶν τότε βευσῶν καὶ βραζόντων· αὐταὶ αἱ εὐρύχωροι κοιλότητες ἦσαν πολὺν καιρὸν τὸ ἄστυλον πολυαριθμῶν κοπαδιῶν φωκιῶν, ὅπου ἔθρεφεν ὁ Εὐξείνος Πόντος, καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας εὕρισκονται ἀκόμη πλανώμεναι μερικαὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς αἰγιαλοὺς, οἱ ὅποιοι μετέπειτα τόσον ἐκατοικήθησαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὥς δὲ ἔμποροῦν πλέον αὐτὰ τὰ εἰρηνικὰ ζῶα νὰ πολλαπλασιασθοῦν· ὁ τεχνίτης βιάζεται νὰ σχεδιάσῃ φαινόμενα διὰ λόγου του πάντῃ νέα, ἀποτελέσματα τῆς συγκρούσεως ὅλων τῶν ἀγριευμένων ζοιχείων· νυμίζει, ὅτι βλέπει ἀκόμη τὸν γέροντα Πρωτέα καὶ τὰ θαλάσσιά του κοπάδια κάτω ἀπὸ τοὺς θόλους αὐτοὺς, ὅπου τοὺς γεμίζουν μουγγρίζοντας τ' ἀφρισμένα κύματα.

Οὕτω παρασένεται καὶ γνωρίζεται ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ σώματος τοῦ θεσφόρου τὸ ἥμισυ τοῦ πλατυτάτου κρατῆρος, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπίλοιπον μέρος, μὴν ὑποσηριζόμενον ἀπὸ τὰς ἡπείρους, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ὀρμὴν τῶν κυμάτων· ἡ

αδιάκοπη βία τοῦ σφοδροῦ ρεύματος, καὶ ὑψουμένου ἀπὸ τὰς φουρτούνας, ἔσπασεν, ἐχώρισεν τοὺς βράχους, ἐποῦ ἀντιέκοντο εἰς τὸ πέρασμά του, καὶ μόνον αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ ἀντιστάθισαν, καὶ ἐσχημάτισαν τὰς Κυανέας νήσους, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς αὖξανε τῶντι, ἢ ὀλιγάσκειν, ἐπεὶ δὴ τοῦ ὑπεθαλασσίου πυρὸς ἡ ἐνέργεια, καὶ οἱ ἀκατάπαυστα ἀνανεούμενοι κλόνοι τὰς ἐσκέπαζαν, καὶ πάλιν τὰς ἔκβαζαν εἰς τὴν μέσσην μετὰ νέα ξεσπάσματα, τὰ ὅπερ ἀκολουθῆσαν πολλάκις μὲ σφοδρότητα εἰς πολλῶν αἰῶνων διάστημα, καὶ τὰ ὅπερ δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τότε νὰ φοβερίζουν τὴν Κωνσταντινούπολιν τίσαις φεραίς ἀναποδόγουρισμένην.

Τί φρίκη δὲ νὰ ἐκυρίευσε τοὺς ναῦτας, ἐποῦ ἐδοκίμασαν νὰ περάσουν εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ὅταν ἐπαρτήρησαν ταῖς φωτιαῖς, ἐποῦ ἐμπόδιζαν τὴν εἰσόδον! καὶ τί τέλημιν δὲ νὰ εἶχαν οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι, ὅσοι εὐρίσκοντες εὐκαιρίαν τὰς ὀλίγας σιγμὰς, ὅπου ὁ ἠφαιεὸς ἐκατάπαυσεν, ἐτόλμησαν νὰ διαπεράσουν ἀπ' τὴν ἐξίαντον, νὰ χωθεῖν εἰς τὴν μέσσην αὐτῶν τῶν κινουμένων νησιῶν, καὶ νὰ τολμήσουν νὰ ἔμβουν μὲ τὰ ἀδύνατα τὰ καϊκιάτων εἰς μίαν θάλασσαν, ἐποῦ πάντοτε φοβερίζει! ὡς καὶ τὴν σήμερον τὰ κάραβια μας μόνον εἰς τοὺς καλοὺς καιροὺς τολμοῦν νὰ τὴν πλεύσουν· οἱ ἄνεμοι σχεδὸν πάντοτε ἐμποδίζουν τὴν εἰσοδόντης, καὶ συχνάκις αἱ ἀεραπαὶ φαίνεται πῶς ἀνανεοῦν ταῖς φωτιαῖς τοῦ ἠφαιεῦ· ὅλα τὰ σύννεφα, ἐποῦ σικένονται ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἢ ὅπου φέρουν οἱ ἄνεμοι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, συρόμενοι ἀπὸ τοῦ ἀέρος τὸ κυριεῦον ρεῦμα, τὸ ὅποιον ἀκολουθεῖ πάντοτε τὰ μεγάλα τοῦ νεροῦ ρεύματα, ἔρχονται εἰς τοῦ Βοσπίρου τὸ στόμα, θλίβονται, σωρεύονται καὶ ξεσπώνοντας προξενοῦν τρομερὰς φορτούνας· ὅλαις τοῦ οὐρανοῦ ἡ φωτιαῖς ἐμοιάζουν συγκεντρωμέναις εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν δεξαμενὴν, μὲ αὐτῶν τῶν ἰδίων βουνῶν, ἀπ' ὅπου ποτὲ ἐτῖνάχθησαν ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς γῆς φωτιαῖς πλέον τρομερώτεραις· καὶ ὁ τρέμος, ἢ ἡ εὐκολοπισία ἤμποροῦσε νὰ φαντασθῇ ἀκόμα καὶ τὰρᾶ ἓνα θεῖον, ἐποῦ τινάζει τ' ἀερεπελέκια του καὶ ταραίζει τὴν θάλασσαν ξερνώντας φλόγαις εἰς τοὺς αὐθαδεῖς τοὺς ναῦτας.

Ἴσως δὲν φανῇ παντάπασι περιττὸν, ἂν προσεθεῖν καὶ αἱ κυριώτεραι περικοπαὶ μερικῶν τῶν εἰς αὐτὸ τὸ ἀπεμνημόνευμα ἀναφερομένων παλαιῶν συγγραφέων.

(α) Αθ. Ἄρ' οὖν ὑμῖν οἱ παλαιοὶ λόγοι ἀλήθειαν ἔχειν τινὰ δοκῶσιν; Κλ. Ποιοὶ δέ; Αθ. Τὸ πολλὰς ἀνθρώπων φθορὰς γεγονέναι κατάκλυσμοίς τε καὶ νόσοις, καὶ ἄλλοις πολλοῖς, ἐν οἷς βραχὺ τι τῶν ἀνθρώπων λείπεσθαι γένοιτο. Κλ. Πάνυ μὲν οὖν πιθανὸν τὸ τοιοῦτον πᾶν παντί. Αθ. Φέρε δὴ, νοήσωμεν μίαν τῶν πολλῶν τύτην, τὴν τῷ κατάκλυσμῷ ποτὲ γενομένην. Κλ. Τὸ ποῖόν τι περὶ αὐτῆς διανοηθέντες; Αθ. Ὡς οἱ τότε περφυγόντες τὴν φθορὰν, σχεδὸν ὄρειοι τινὲς ἂν εἴεν νομαῖς, ἐν κορυφαῖς ποῦ σμικρὰ ζήπυρα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους διασποσμένα Αθ. Ὡς δὴ, τὰς ἐν τοῖς πεδίοις πόλεις καὶ πρὸς θαλάττῃ κατοικοῦσας, ἄρδην ἐν τῷ τότε χρόνῳ διαφθεῖσθαι Αθ. Οὐκοῦν προϊόντος μὲν τοῦ χρόνου, πληθύνοντος δ' ἡμῶν τοῦ γένους, εἰς πάντα τὰ νῦν καθεστῆκότα προσλήλυθεν ἅπαντα. Κλ. Ὁρθότατα. Αθ. Οὐκ ἐξαίφνης γε, ὡς εἰκὸς, κατὰ σμικρὸν δέ, ἐν παμπόλλῳ τινὶ χρόνῳ. Κλ. Καὶ μάλα πρόπει τοῦθ' οὕτως. Αθ. Ἐκ γὰρ τῶν ὑψηλῶν εἰς τὰ πεδία καταβαίνειν, οἶμαι, πᾶσι φόβος ἑναυλὸς ἐγεγόνει Αθ. Μετὰ δὲ ταῦτα γε εἰς τὸ κοινὸν μαιζους ποιοῦντες πόλεις, πλείους συνέρχονται· καὶ ἐπὶ γεωργίας τὰς ἐν ταῖς ὑψηλαῖς τρέπονται πόλεις, περὶ πόλεις τε αἵμασι νδαῖς τινὰς, τειχῶν ἐρύματα, τὴν θηρίων ἕνεκα ποιοῦνται, μίαν οἰκίαν αὐτῶν κοινὴν καὶ μεγάλην ἀποτελοῦντες Αθ. Τρίτον τοίνυν εἴπωμεν ἐτι πολιτείας σχῆμα γιγνόμενον, ἐν ᾧ δὲ πάντα εἶδη καὶ παθήματα πολιτειῶν καὶ ἅμα πόλεων συμπίπτει γίνεσθαι. Κλ. Τὸ ποῖόν τοῦτο; Αθ. Ὁ μετὰ τὸ δεύτερον καὶ Ὀμηρὸς ἐπεσημῆναι, λέγων τὸ τρίτον οὕτω γεγονέναι, Κτίσσε δὲ Δαρδανίην (γὰρ ποῦ φησὶν), ἐπεὶ οὐπω Ἴλιος ἔρη· Ἐν πεδίῳ πεπλίκε, πόλιν μερόπων ἀνθρώπων, Ἀλλ' ἔθ' ὑπορρείας ἦκου πολυπιδάχου Ἰδης· λέγει γὰρ δὴ ταῦτα τὰ ἔπη καὶ ἑκάστα, καὶ περὶ Κυκλώπων εἴρηκε, κατὰ θεῶν πως εἰρημένα καὶ κατὰ φύσιν· Θεῶν γὰρ οὖν δὴ καὶ τὸ ποιητικὸν ἐν ἐνθουσιαστικῶν γένος, ὑμνωδοῦν πολλῶν τῶν κατ' ἀλήθειαν γιγνομένων ζύντισι Χάρισι καὶ Μουσαῖς ἐφαπτάται ἐκάστοτε Αθ. Κατωκίσθη δὴ, φασί, ἐκ τῶν ὑψηλῶν εἰς μέγατε καὶ καλὸν πεδίον Ἴλιον, ἐπὶ λόφον τινὰ οὐκ ὑψηλόν, καὶ ἔχοντα ποταμούς πολλοὺς ἄνωθεν ἐκ τῆς Ἰδης ὠρημένους· Κλ. φασὶ γοῦν· Αθ. Ἄρ' ἐν ἑκ ἐν πολλοῖς τισι χρόνοις τοῖς μετὰ τὸν κατάκλυσμον τοῦτο οἴομαθα γεγονέναι; Κλ. Πῶς δ' οὐκ ἐν πολλοῖς; Αθ. Δεινὴ γοῦν εἰκεν αὐτοῖς λήθῃ τότε παρῆναι τῆς νῦν λεγομένης φθορᾶς, ὅθ' οὕτως ὑπὸ ποταμούς πολλοὺς καὶ ἐκ τῶν

ὕψηλῶν ῥέοντες πόλιν ὑπέθεσαν, πικρύναντες· οὐ σφόδρα ὑψηλοῖς λόφοις·
Κλ. Δήλον οὖν ὡς παντάπασι τι μακρὸν ἀπέχον χρόνον τοῦ τοιούτου πάθους.

(β) Μάλιστα δὲ φησὶν (ὁ Ἐρατοσθένης) ζήτησιν παρυσχεῖν, πῶς ἐν δισχι-
λίοις καὶ τρισχιλίοις ἀπὸ Θαλάττης θαλάσσης κατὰ τὴν μεσογαίαν ὁράται πολ-
λαχοῦ κέγχων καὶ ὄρεων καὶ χηραμίδων πλῆθος, καὶ λιμνοθάλατται· . .
Ταῦτα δ' εἰπὼν, τὴν Στράτωνος ἐπαινεῖ δόξαν τοῦ φυσικοῦ, καὶ ἔτι Ξάν-
θου τοῦ Λυδοῦ. Τοῦ μὲν Ξάνθου λέγοντος, ἐπὶ Ἀρταξέρξῳ γενέσθαι μέ-
γαν ἀνύχμον, ὥς' ἐκλιπεῖν ποταμούς, καὶ λίμνας καὶ φρέατα· αὐτὸν τε ἰδεῖν
πολλαχὲ πρὸς ἀπὸ τῆς Θαλάττης λίθους τε κογχυλιόειδας, καὶ τὰ κτενώ-
δεα, καὶ χηραμίδων τυτώματα, καὶ λιμνοθάλασσαν ἐν Ἀρμενίοις, καὶ ἐν
Ματινηοῖς· καὶ ἐν Φρυγίᾳ τῇ κάτω· ὧν ἕνεκα πείθεσθαι τὰ πεδία ποτὲ Θα-
λάτταν γενέσθαι. Τοῦ δὲ Στράτωνος ἔτι μᾶλλον ἀποτομένου τῆς αἰτιολογίας,
ὅτι φησὶν οἶσθαι τὸν Εὐξείνιον μὴ ἔχειν πρότερον τὸ κατὰ Βυζάντιον
ζῶμα, τοὺς δὲ ποταμούς βιάσασθαι καὶ ἀνοῖξαι τοὺς εἰς αὐτὸν ἐμβαλλόν-
τας· εἰτ' ἐκπσεῖν τὸ ὕδωρ εἰς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον.
Τὸ δ' αὐτὸ συμφέγειν καὶ περὶ τὴν καθ' ἡμᾶς Θαλάτταν· καὶ γὰρ ἐν ταῦθα
τὸν κατὰ γῆλας ἐκτραγῆναι πόρον, πληρωθείσης ὑπὸ τῶν ποταμῶν τῆς Θα-
λάττης, κατὰ δὲ τὴν ἐκρυσιν ἀνακαλυφθῆναι τὰ τεναγώδη πρότερον.

(γ) In totum abstulit terras, primum omnium ubi Atlanticum
mare est, si Platoni credimus, immenso spatid. Mox interno,
quo videmus hodie, mersam Acarnaniam Ambracio sinu, Achaiam
Corinthio, Europam Asiamque Propontide et Ponto. Ad hoc per-
rupit mare Leucada, Antirrhium, Hellespontum, Bosphoros duos.

(δ) Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ Αἰγαῖον πελάγος κειμένων νῦν
διέξιμεν, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς Σαμοθράκης ποιησάμενοι· ταύτην γὰρ τὴν
νῆσον ἐνιοὶ μὲν φασὶ τὸ παλαιὸν Σάμον ὀνομασθῆναι, τῆς δὲ νῦν Σάμου
κτισθείσης, διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ἀπὸ τῆς παρακειμένης τῇ παλαιᾷ Σάμῳ
Θράκης Σαμοθράκην ὀνομασθῆναι· ὥκησαν δ' αὐτὴν αὐτόχθονες ἄνθρωποι·
διὸ καὶ περὶ τῶν πρώτων γενομένων παρ' αὐτοῖς ἀνθρώπων καὶ ἡγεμόνων
οὐδεὶς παραδέδοται λόγος· ἐνιοὶ δὲ φασὶ τὸ παλαιὸν Σάμον νῆσον καλουμέ-
νην, διὰ τοὺς ἀποικισθέντας ἔκτε Σάμου καὶ Θράκης, Σαμοθράκης ὀνομα-
σθῆναι· ἐσχέκασιν δὲ παλαιὰν ἰδίαν διάλεκτον εἰ αὐτόχθονες, ἥς πολλὰ ἐν
ταῖς ὁμοίαις μέχρι τοῦ νῦν τηρεῖται· οἱ δὲ Σαμοθράκες ἰσοροοῖσι, πρὸ τῶν
παρὰ τοῖς ἄλλοις γενομένων κατακλυσμῶν ἕτερον ἐκεῖ μέγαν γενέσθαι, τὸ
μὲν πρῶτον, τοῦ περὶ τὰς Κυανέας ζώματος ῥαγέντος, μετὰ δὲ ταῦτα, τοῦ
Ἑλλήσποντου· τὸ γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ πελάγος λίμνης ἔχον τάξιν, μέχρι
τοιοῦτου παπληρῆσθαι διὰ τῶν εἰσερόντων ποταμῶν, μέχρις ὅτου διὰ τὸ
πλῆθος παρεκχυθὲν τὸ ῥεῦμα λάβῃ· ἐξέπεσεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ

πολλὴν μὲν τῆς Ἀσίας τῆς παρὰ θαλάτταν ἐπέκλυσεν, οὐκ ὀλίγην δὲ καὶ τῆς ἐπιπέδου γῆς ἐν τῇ Σαμοθράκῃ θαλάσσαν ἐποίησεν· καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς μεταγενεστέροις καιροῖς ἐνίοις τῶν ἀλλείων ἀνεσπακέναι τοῖς δικτύοις λίθινα κιονόκρανα, ὡς καὶ πόλεων κατακεκλυσμένων· τοὺς δὲ περιληφθέντας προσανδραμαῖν εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους τῆς νήσου τόπους· τῆς δὲ θαλάσσης ἀναδαινούσης αἰεὶ μᾶλλον, εὗξασθαι τοῖς θεοῖς τοὺς ἐγγυρόντας, καὶ διασωθέντας κύκλῳ περὶ ὅλην τὴν νήσον ἔρρους θίσσθαι τῆς σωτηρίας καὶ θύμους ἰδρύσασθαι, ἐφ' ᾧν μέχρι τοῦ νῦν θύειν, ὡς εἶναι φανερόν, ὅτι πρὸ τοῦ κατακλισμοῦ κατοικοῦν τὴν Σαμοθράκην.

(ε) *Clarae jam pridem insulae, Delos et Rhodos, memoria produntur enatae. Postea minores, ultra Melon, Anaphe, intra Lemnum et Hellespontum, Nea . . .*

(ζ) *Legimus Hieran, Anaphen, et Delon, et Rhodon, et Co insulas multis cum millibus hominum pessum abiisse.*

(η) *Fiunt autem terrarum motus modis quatuor. Aut enim brachmatiae sunt, qui humum molestius suscitantes, sursum propellunt immanissimas moles ut in Asia Delos emersit, et Hiera, et Anaphe et Rhodus. . .* Αὐτὴ ἡ περιγραφή φανερώνει μᾶλλον τὸν τρόπον τῆς ἀναφανήσεως, καὶ ὅχι τὴν αἰτίαν τῆς ὀνομασίας, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως ἦτον σκοπιμώτερον, ἂν ἐσημαίνοντο τοῦ Φίλωνος τὰ ἐξ ἧς. „Καὶ μὴν ἦγε θαλάσσα, φασίν, ἤδη μεμαίνεται· μάρτυρες δὲ αἱ νήσον εὐδοκιστάται, Ῥόδος τε καὶ Δῆλος·“ ἀπτα γὰρ τὸ μὲν παλαιὸν ἠφανισμέναι κατὰ τῆς θαλάσσης ἐδεδύκεσαν ἐπέκλυόμεναι, χρόνῳ δ' ὕστερον ἐλαττωμένης ἡρέμα διεφάνησαν, ὡς αἱ περὶ αὐτῶν ἀναγραφεῖσαι μηνύουσιν ἰστορίαι· τὴν δὲ Δῆλον καὶ Ἀνάφην ὀνόμασαν δι' ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων πεζοῦμενοι τὸ λεγόμενον“.

A) Καὶ ὁ συγγραφεὺς μεταχειρίσθη τὴν λέξιν φλεγραῖος (*phlegreen*) παράγωγον ἀπὸ τοῦ φλέγμα, παλαιὸν ὄνομα τῆς Ποτιδαιας, καὶ τῆς Ἰνμαίας εἰς τὴν Καμπανίαν· καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ μέρη ἀκολούθησεν ἡ μυθευομένη γιγάντομαχία, ὅπου οἱ θεοὶ διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Παικλῆ καταπολέμησαν καὶ ἐκατάφλεξαν τοὺς θεομάχους γίγαντας· καὶ ἐκ τούτου οἱ εἰρημένοι τόποι ἔλαβαν αὐτὸ τὸ ὄνομα· ἡ δὲ τοῦ ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ δειφί καὶ θερμὰ ὀρυκτικὰ νερά, καὶ ἀπὸ ἄλλας ἡφαιστεια προϊόντα· ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Σικελίαν φλεγραῖα χώρα διὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν· ἰδὲ Στράβ. βιβλ. ε', σ. 326, 329 ἐκδ. Κοραῆ· καὶ Συλλογῆς τῶν μικρῶν γεωγράφων ἐν Βιέννῃ ἐκδοθέντων τόμ. α'. σ. 542, 702, τόμ. β'. σ. 92, 97· καὶ *Wörterbuch der altclassischen Mythologie und Religion, von J. G. Gruber*, εἰς τὴν λέξιν Γίγας.

B) Τὸ *poussolane* ἢ *Pouzzolane* καὶ *pozzolane* εἶναι ἀμύδιες ἡφαι-

ερειον προΐον, ἀνῆκον εἰς τὰς Θερμαντίδας· αὐτὸς ὁ ἄμμος (ἢ τὸ χῶμα) ἐνούμενος κατ' ἀνάλογον ποσότητα μὲ τὸν ἀσφέςην, λαμβάνει δύναμιν πῆξιν καὶ κάλλησιν καὶ γίνεται ὡς πέτρα σκληρὴ, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐμεταχειρίζοντο εἰς τοὺς ὑδραγωγούς καὶ λιμένας, ὅπου ἦτον ὑγρασία μεγάλη· ὀνομάζεται δὲ *pozzolana*; ἐπειδὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ *Pozzuolo* τῆς Ἰταλίας, ὅπου τὸ παλαιὸν ἦτον ἡ πόλις Δικαιαρχία, ἔχουσα πολλὰ Θερμὰ ὕδατα, καὶ περιέφημον χειροποίητον λιμένα, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι, ὅταν εἰς τὸν δευτέρου λιευκὸν πόλεμον τὴν ἐκυρτευσαν, τὴν ὀνόμασαν *Puteoli* κατὰ παραγωγὴν ἀπὸ τὰς λέξεις *puteus*, ἢ *puteo*, *putesco*, διὰ τὰ πηγάδια, ἢ διὰ τὴν δυσωδίαν τῶν ἀναθυμιάσεων· καὶ ἀκολουθῶς ὁ ἄμμος αὐτὸς ὠνομάσθη *puteolanus pulvis*. Ὁ Στράβων αὐτὴν τὴν πόλιν τὴν λέγει πόλιν τῶν Ποτιόλων, ὁ δὲ Δίων ὁ Κασσιος τῶν Πουτεόλων· ἰδὲ Στράβ. βιβλ. ε', σ. 329 ἐκδ. Κορ., καὶ τὴν περιέργον περικοπήν Δίωνος τοῦ Κασίου εἰς τὰς φυσικὰς ἐκλογὰς τοῦ *Schneider*· τ. α', σ. 158, καὶ εἰς *Nitsch's Wörterbuch der alten Geographie* τὴν λέξιν *Puteoli*.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ προφορᾶς τῆς σημερινῆς γλώσσης μᾶς·
Μερικαὶ παρατηρήσεις Γραικοῦτινος τῶν
οὐκ ἐξ ἐπαγγέλματος λογίων.

Μὲ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν μᾶς ἐσάλθη ἐξ Ἀμσελδάμου παρὰ ἀνωρύμου ὁμογενεοῦς ἢ ἀκόλουθος διατριβή, τὴν ὅποιαν καθυποβάλλομεν εἰς τὴν κρίσιν τῶν λογίων διὰ τῆς εἰς τὸν Λ. Ἐ. καταχωρίσεως αὐτῆς· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴ τοῦ ἀνωρύμου τούτου φιλοκάλου καὶ φιλογενεοῦς ἀνδρός, μὲ τὴν ὅποιαν ἐσυνώδευσε τὴν διατριβὴν του, εἶναι ἀξία νὰ γενῇ γνωστὴ καὶ διὰ τοῦ Λ. Ἐ., ἰδοὺ τὴν τάττομεν πρὸ τῆς διατριβῆς αὐτῆς· ἔχει δὲ οὕτως:

Ῥελλόγιμοι Κύριοι Ἐκδότης τοῦ Λογίου Ἐρμου!

Μὲ ἄκραν μου χαρὰν σᾶς γνωστὸποιῶ ὅτι περὶ τὰ μέσα τοῦ ἀπελθόντος μηνὸς, εἰς τὴν ἐνταῦθα φιλολογικὴν ἐταιρείαν

ὑπὸ τῆς ὀνομασίας *Felix meritis*, ἐκφωνήθη λόγος ἐπ' ἁμῶνος, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις ἦτον, ἡ σύγκρισις τῶν ποτὲ Ἑλλήνων μὲ τοὺς νῦν ἡμᾶς ἀπογόνους των. Ὁ φιλέλλην Ὀλλανδὸς ῥήτωρ μὲ φιλοσοφικὸν καὶ ἐξακολούθως φιλανθρωπικὸν ὕφος ἀνέφερε τὴν θλιβεράν τωρινὴν κατάστασίν μας, καὶ τὰς συνεπακολούθους ἀτελειότητάς μας, ἐκθείασεν εὐφραδῶς τὰ τῶν προγόνων μας προτερήματα, κ. τ. λ.

Εἰς τὴν ἐπαρίθμησιν τῶν συμπτωμάτων τῆς ἀναξωσσεώς μας δὲν ἐλήσμονῃ ὁ Λόγιος Ἑρμῆς ἀπὸ τὸν καλοβελιτὴν μας τοῦτον ῥήτορα, ἀλλὰ μάλις μ' ἐνθαρρυντικὰ ἐπίθετα εὐφραδῶς ἀντιβοῦσαν τὰ ὀνόματα τῶν ὑπερασπιστῶν καὶ συνεργατῶν τῆς ἀνορθώσεώς μας ἐκ τῆς ἀμαθείας. Ζωσιμάδαι καὶ οἱ ὅμοιοί των, Κοραῖς καὶ διάφοροι ἄλλοι ἐπανηγυρίσθησαν παρὰ τοῦ φιλέλληνος Ὀλλανδοῦ· τὴν Ἰονικὴν Ἀκαδημίαν, καὶ τὴν ἐν Ἀθήναις, τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων, Βουκουρεστίων, Σμύρνης, Χίου, καὶ τὰ λοιπὰ, μὲ συμπανθικὴν ψυχὴν ἀξιεπαίνεσε, καὶ τέλος πάντων ἀπέδειξε διὰ παραδειγμάτων καὶ πολλῶν μαρτυριῶν, πόσον ἀκόμη ὁμοιάζομεν κατὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοὺς προγόνους μας, καὶ πῶσον θαρραλέως πρέπει νὰ εἰσχωρέσωμεν εἰς τὸ εἶδος, ἐν ᾧ ἤδη εἰσέδημεν, διὰ νὰ ξαναποκτήσωμεν τὰ ὅσα ἐχάσαμεν πάντα.

Ἄν οἱ λοιποὶ ἀκροαταὶ ἐκατάλαβαν καὶ ἠδύνησαν διὰ τὴν εὐφράδειαν καὶ τὸ ὕψος τοῦ ῥήτορος, κἀνεῖς ὅμως βέβαια δὲν ἠσθάνθη περισσώτερόν μιν τὸν λόγον του· σπεύδω οὖν νὰ σᾶς παρακαλέσω, νὰ γνωστοποιήσῃτε εἰς τὸ γένος διὰ τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ τὸ χρυσοῦν ὄνομα καὶ τοῦτα τοῦ καλοβελιτοῦ μας· εἶναι δὲ οὗτος ὁ Κύριος J. Boscha, ποιητὴς, ῥήτωρ, καὶ διδάσκαλος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Ἀμστερδαμ τῆς Λατινικῆς γλώσσης· εἶναι, φίλοι ἐκδότης, ἀγχίνους, Ἑλληνιστὴς καὶ φιλέλλην.

Τοιαῦτα ὀνόματα πρέπει νὰ ἐκσηθίζωνται ἀπὸ τὴν νεολαίαν μας, καὶ νὰ μνημονεύονται συχνάκις. Ἐβρώσθε!

ἀπὸ Ἀμστερδαμ, τῇ 28 Μαρτίου 1818.

Γραϊκός τις φιλοαγαγνώστis
τῆς ἐφημερίδος σας.

Ἡ δὲ διατριβὴ αὐτὴ ἔχει οὕτως :

„ Φιλόλογος τις Ὀλλανδὸς φίλος μου, μοὶ ἐδάνεισε τὴν προαπελθοῦσαν ἐξδομίδα τὸ ἐπιγρ. ῥόμενον βιβλίον — „ Πραγ-

„ματεία περί τῆς τῶν Ἑλληνικῶν ροιχείων ἔκφωνήσεως ὑπὸ
 „Ἀναστασίου Γεωργιάδου, Φιλίππουπολίτου, Ἰατροῦ καὶ Χει-
 „ρουργοῦ καὶ τ. λ. Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ φιλοπονηθεῖσα,
 „καὶ τυπωθεῖσα ἐν Παρισίοις, κατὰ τὸ 1812 ἔτος, εἰς με-
 „γάλον ὄγκον, καὶ 192 Σελίδων ἔγκους“ — εἶναι διηρη-
 μένου εἰς πέντε Κεφάλαια.

τὸ Α'. ἐπιγράφεται Ἑισαγωγικὸν καὶ γενικόν.

τὸ Β'. Περὶ τῆς τῶν ροιχείων Ἐκφωνήσεως ἐν εἶδει.

τὸ Γ'. Περὶ τῆς τῶν Διφθόγγων Ἐκφωνήσεως ἐν γένει.

τὸ Δ'. Περὶ τῆς τῶν Διφθόγγων Ἐκφωνήσεως ἐν εἶδει.

καὶ τὸ Ε'. Περὶ τῆς κατὰ προσφῶδιον τῶν ροιχείων Ἐκφωνήσεως.
 Ἐχει πρόλογον, καὶ ὑποσημειώσεις πλήθος· τὸ ἀφιερώνει δὲ
 εἰς τὸ Γένος μας, καὶ εἰς τοὺς ξένους Ἑλληνιστάς· ὡς Γραι-
 κὸς οὖν, εἰ καὶ μὴ καλλιεργητὴς τῶν Μουσῶν, ἀλλὰ μόνος
 Λάτρις τῶν, τὸ ἀνέγνωσα μὲ μεγάλην προθυμίαν, καὶ εὐ-
 χαρισῶ εὐγνωμόνως τὸν συγγραφεῖα.

Ἀπ' ὅσον ἠμπόρεσα νὰ καταλάβω, ὁ κύριος Γεωργιά-
 δης, κατ' ἀρχὰς μὲν ἔχει σκοπὸν, καὶ θέλει μὲ ζήλον πολὺν
 νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἐχάσαμεν τὴν προφορὰν τῶν προ-
 γόνων μας, λέγων ἐν τῷ προλόγῳ „καὶ τὸ ἡμέτερον Ἔθνος
 „τῆς παλαιφάτου διαβολῆς, ὡς ἄρα τὴν τῆς πατρώας διαλέ-
 „κτου ἀποβεβλήκει ἐκφώνησιν, ἀπαλλάξαι ἀγωνιζόμενος“·
 ἔπειτα δὲ προχωρῶν διαλεγόμενος, ἀποδεικνύει μὲ μαρτυρίας
 καὶ ὑποσημειώσεις, ὅτι ὑπάρχει τίς διαφορὰ εἰς τὴν ἐκφώνησιν
 τῶν Διφθόγγων, καὶ μακρῶν φωνηέντων, ἀλλ' ὅτι εἶναι μικρά.

Ἡ μικρὰ, ἡ μεγάλη, αὐτὸ εἶναι ἀντίφασις. Οἱ ἀγῶ-
 νες τοῦ ὅμως δὲν εἶναι μάταιοι, ἐπεὶδὴ εἶναι σημεῖον πολλῶν
 φιλολογικῶν γνώσεων, καὶ ἂν ὁ συγγραφεὺς εἶναι νέος, αὐ-
 τὸ τὸ πόνημά τε πιθανὸν νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὡς εἰσαγωγὴ ἄλλε
 ὀριμωτέρε, διότι τὸ δικαίωμα τῶν σοφῶν τῶν νὰ ὑπακούονται
 ἀπὸ τὸ Γένος μας, αὐξάνει συγχρόνως μὲ τὸ ἐδικόν του τοῦ
 λά τοὺς ζητῇ ὑγιεῖς συμβουλὰς· ὡς τίσον ἢ οὕτως, ἢ ἄλ-
 λως, τὸ βιβλίον κάμνει τιμὴν τοῦ συγγραφέως του, καὶ ἂν
 εἴμουν φιλόλογος, ἤθελε ἐπαινέσω τὸ ὕφος τῆς συνθέσεως
 ὅπου μοι ἤρεσε, ἀλλ' ὡς ἐκ ἐξ ἐπαγγέλματος μεταβαίνω εἰς
 τὴν διάλεξιν τῆς προφορᾶς, δι' ὅσα μόνου καὶ μόνου κατὰ
 τὸν ὀρθὸν λόγον μοι φαίνονται ἀναντίρρητα, ἀφήνωντας τὰς

μαρτυρίας καὶ φιλολογικὰς ἀποδείξεις εἰς ὅσους δύνανται καὶ βούλονται νὰ τὰς κοινοποιήσουν πρὸς εὐρεσίαν τῆς ἀληθείας.

Ἐγὼ ζητῶμαι δι' ἀναντίρρητα τὰ ἀκόλουθα.

ὅτι ἡ προφορά τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς ἐχάθη κατὰ κράτος.

ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν καμμίαν προφοράν τῶν διφθόγγων, μακρῶν, καὶ τῆς δασείας.

ὅτι οἱ ξένοι Ἑλληνισαὶ ἐφεύρουν μίαν (1).

ὅτι ἡμεῖς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν παλαιάν.

ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν χρεῖαν μιᾶς προφορᾶς. — καὶ :

ὅτι ἡμεῖς ἠμποροῦμεν νὰ τὴν ἐφεύρωμεν.

Ἄν κατὰ τινα τῶν ρηθέντων δὲν συμφωνεῖ ἡ γνώμη μου μὲ τὴν τοῦ συγγραφέως, δὲν φρονῶ διὰ τοῦτο ὅτι ἔχω ἐγὼ τὸ δίκαιον, ἀλλ' ὡς πόρισμα τρόπον τινα τοῦ εἰρημένου ἐθνικοῦ δικαιώματος, ζητῶ λύσιν, καὶ ἀπόδειξιν, ὥστε καταπιστέμενος νὰ καλοῦπακούσω εἰς τὴν γνώμην ἢ τοῦ συγγραφέως μας, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τῆς ἀληθείας ἐρασῶν.

Προσέμιον τούτης τῆς διατριβῆς ἀπαιτεῖται τῶρα ὁ πανηγυρικός τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἀλλὰ ποῦ τὰ μέσα διὰ τέτοιον θέμα! καλὸς τυχοὶ ὅσοι ἐντελῶς τὴν ἐπίσανται, αὐτοὶ μόνον δύνανται νὰ αἰσθανθοῦν τὸ μέλι τῆς φράσεώς της, καὶ τὴν μαγεῖαν τῆς ποιητικῆς της, αὐτοὶ τὸ πολυποικίλου τῆς συντάξεως, καὶ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐκφώνησεως, αὐτοὶ, αὐτοὶ μόνον θέλει αἰσθανθοῦν τὸ ἀδύνατον τῆς συγκρίσεως, καὶ θέλει φωνάζουν μετὰ παλαιῶν καὶ νέων Ἑλληνιστῶν, καὶ τῶ ὄντι σὺ μόνη εἶσαι ἡ Βασίλισσα τῶν Γλωσσῶν, καὶ ἡ Γλῶσσα τῶν Θεῶν. Ἐνθουσιασαὶ οἱ ἐκισήμονες αὐτῆς ὁσάκις περὶ αὐτῆς ἐλάλουν, μὲ θαμβὸς καὶ ὑπερβολὴν τοὺς ἐπαίνους της ἐκφράσαν, ὥστε ἀληθῶς Ἑλληνιστῆς καὶ μὴ ἐνθουσιαστῆς ὑπὲρ αὐτῆς ἀδύνατον.

Ἀνάμεσα οὖν εἰς τὰ πολυάριθμα προτερήματα τῆς Ἑλληνικῆς αἱ πολλαὶ διφθογγαί, καὶ τὰ μακρὰ καὶ βραχέα φωνήεντα ἦτον βέβαια ἐκ τῶν κυριωτέρων· ἡ Ποιητικὴ καὶ Μουσικὴ ἐκθειάζον μᾶλλον τὸν πολυδίφθογγον αὐτὸν πλοῦτον. Ὁ ρυθμὸς, ἡ προσωδία, καὶ ὁλος ὁ χορὸς τοῦ Ὀμητικοῦ καλᾶμου, ἐγχοίτευε τὰ Ἀττικά ὦτα, καὶ ἐνθουσίαζε τὰς ψυχὰς τοῦ ἀκροατήριου. ἀλλ' ὅσον εὐαίσθητα ἦτον τὰ αἰσθητήρια, τόσο μᾶλλον εὐήχος καὶ ἐμμελής ἡ ἐκφώνησις, ὥστε πολλῶν χρόνων διατριβὴ εἰς τὰς Ἀθήνας, δὲν ἐβλήθησε τὸν ξέ-

νον φιλέσσομεν νὰ κρύψῃ τὴν πατρίδα του εἰς μιᾶς παιδίσκης τὴν ἀκοήν. Ἰπῆρξεν οὖν ὁ πολυβρύλλητος Χρυσοῦς αἰὼν, ἐν ᾧ ἡ Ἐλευθερία, καὶ ἡ Φιλοσοφία, κατέσχισαν τὴν Ἑλλάδα τὴν Κλασικὴν, καὶ θαυματουργόν! Ἡ Ἱστορία εἰς τὰς σελίδας τῶν δυσυχίων μας, τὸ μαρτυρεῖ ἐναργῶς, αἱ δὲ Ἀκαδημαῖαι καὶ τὰ Δεάτρα τῆς σοφῆς Εὐρώπης, τὸ ἐπικυροῦν καὶ μέχρι τῆς σήμερον.

Ἄλλ' ὁ ὑπάρξας εἰρηνένος αἰὼν, παρῆλθεν, Διὸς γὰρ ἐτελείετο βεβυλίη· οἱ δὲ δύο σύλῳι τῆς εὐδαιμονίας τῆς ἐκλονίσθησαν καὶ ἔπεσον, ἡ Ἑλλὰς δούλη, φεῦ! δὲν ἦτον πλέον ἡ Ἑλλὰς. Ὅχι πῶς νὰ ἔγινεν ὑποδεεστέρα ἀπὸ ἄλλα ἔθνη, διότι βαρύτερα ἀπὸ τὴν δουλείαν νὰ πέσῃ πόλις δὲν δύναται, καὶ ποία πόλις δὲν ἐπλήρωσεν φόρον εἰς τὴν Ῥώμην; ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς ἔπεσε βαρύτερα, ἐπειδὴ εἶχε ὑπερβῆ εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀναβάσεώς της πᾶν ἕτερον ἔθνος. Χιλίων Ἐπαρχιῶν τῆς ἀγρίας Εὐρώπης ἀνδράποδα, κατέφραξαν τὰς πλατείας της, καὶ ὁ Ῥωμαϊκὸς χεῖμαρος τὴν κατέπνιξεν. Ἐλεεινὸν καὶ τραπῶδες θέαμα! Ἀπὸ τὴν κακοροϊζικὴν οὖν ἐκείνην ἡμέραν, εἰς ἣν ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν ἐλευθερίαν της, ἤρχισεν καὶ ἡ φθορὰ τῆς γλώσσης της.

Ἡ Ἑλλὰς ἐκηρύχθη Ῥωμαϊκὴ Ἐπαρχία, τὰ στρατεύματα τῶν Ῥωμαίων κατοίκησαν τὴν Ἑλλάδα, τὰ τῶν Ἑλλήνων ἐσάλθησαν νὰ ξεφυχῇσιν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ, καὶ οἱ νικηταὶ ἔκαμαν τὰ δυνατά των νὰ βαρβαρῶνουν τὴν διδασκαλιστάν των, διὰ νὰ δεσπίζου ἀσπιδεσέρας, καὶ ἐπέτυχον. Ἄν εἶχα Βιβλιοθήκην, καὶ ἂν αἱ Βιβλιοθήκαι εἶχον τὰς ἀνταποκρίσεις καὶ τὰ δόγματα τῶν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν Ἑλλάδα διεικυσάντων Ῥωμαίων, εὐκόλως ἤθελε εὖρω μαρτυρίας τῶν λόγων μου, ἐπειδὴ ἡ πολιτικὴ τῶν προσαζόντων πρὸς τοὺς προσταζόμενους εἶναι πάντοτε ἡ ἰδίᾳ.

Πῶς λοιπὸν ἦτον δυνατόν, ὁ Τύμριος, ὁ Οὐνός, καὶ οἱ παρόμοιοί των, νὰ προσφέρου τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς οἱ Ἕλληνες; Τὰ καθημερινὰ παραδείγματα μᾶς ἀποδεικνύουν, ὅτι ἦτον δυσχελῶτατον διὰ μερικεὺς, καὶ ἀδύνατον διὰ τὴν πλὴν. Ἡμεῖς ὅπου εὕρισκόμεθα εἰς ξένας γᾶς, μαυθάνομεν μὲν τὰς γλώσσας των κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, ἀλλὰ προσφέρουτέας γνωρίζομεθα πάραυτα ὅτι εἴμεθα ξένοι. Ἐν ᾧ οὖν οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἐδύναντο νὰ βιάσων τοὺς Ἕλληνας νὰ μά-

βουν τὴν ξένην γλῶσσάν των, χρεια ἦτον νὰ μάθουν αὐτοὶ τὰ Ἑλληνικά, τὰ ὅποια ἐνακόμαθον, καὶ ἐπρόφεραν ἀκόμη χειρότερα.

Ἀπ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἀπὸ τὸ ἐν μέρος πάντων τὰ μέσα τῆς διασώσεως τῆς γλώσσης, ὡς τὰ Δεατρα, αἱ διημιγορίαι, καὶ τὰ σχολεῖα, ἀπὸ τὸ ἄλλο αὐξάνοντας ἐκεῖνα τῆς διαφθορᾶς, ὡς γάμοι μεταξὺ ξένων καὶ Ἑλληνίδων, ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων πόρρω τῆς Ἑλλάδος, ἢ μᾶλλον φυγαὶ καὶ ἐξοστρακισμοί, ἔτι δὲ καὶ ἡ ὑπαρξὶς διαφόρων διαλέκτων, ἢ ἔλλειψις πρὸς τοῦτοις τῆς τυπογραφίας, κατέφθειραν τὴν προφορὰν ὅχι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν γλῶσσαν αὐτὴν, καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τὴν ὅποιαν ἀθλίαν κατάσασιν τὴν γνωρίζομεν σήμερον εἰς τὸ σόμα τοῦ ὄχλου. Ἐχρειάζετο μία γλῶσσα ὡς ἡ Ἑλληνικὴ διὰ νὰ μὴ χαθῇ παντάπασιν ὡς ἡ Χαρδονικὴ καὶ ἄλλαι· δὲν εἶναι λοιπὸν τόσον παράξενον ὅτι ἐφθάρῃ, εἶναι δὲ παραξενώτερον πῶς διόλου δὲν ἐχάθῃ, παραξενώτατον ὅμως πάντων μοι φαίνεται, γὰρ λέγῃ τίς ὅτι διασώζομεν τῶρα ἡμεῖς τὴν προφορὰν τῶν παλαιῶν· αἱ μακάρι νὰ ἦτον· ἀλλὰ ἐχάθῃ φεῦ! καὶ διὰ πάντοτε.

Καθὼς ἡ φθορὰ ἐνὸς σώματος ὑλικοῦ ἀρχίζει φυσικὰ ἀπὸ τὰ τρυφερώτερα μέλη του, οὕτω καὶ ἡ φθορὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἤρχισεν ἀπὸ τὰς διφθόγγους. Θαυμάζω πῶς ὁ συγγραφεὺς τοῦ εἰρημένου βιβλίου, ζητεῖ νὰ διαυθευτῇ, ὅτι ἡμεῖς φυλάττομεν εἰσέτι τὴν προφορὰν τῶν παλαιῶν, ἐν ᾧ ἐφθείραμεν τὴν γλῶσσαν. Ἐγὼ μάλιστα εὐχάζομαι, ὅτι ἡ φθορὰ τῶν διφθόγγων ἐγίνεν αἰτία καὶ τῆς φθορᾶς τῆς γλώσσης.

Ἡ ὀνομασία των ἀρκεῖ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡμεῖς δὲν ἔχομεν τὴν προφορὰν τῶν παλαιῶν· διφθογγος ὀνομάζεται τὸ αἰ, τὴ λογῆς τὸ ἐκφωνοῦσεν ὁ Πλάτων, οὔτε ἡμεῖς τὸ ἰξεύρομεν, οὔτε κάνεις ἢμπορεῖ νὰ τὸ ἰξεύρῃ, ἀλλ' ὁ ἄρθος λόγος μᾶς φωνάζει, ὅτι τὸ ε, δὲν εἶναι αἰ, καὶ ἐξακολούθως τὸ αἰ, δὲν πρέπει νὰ προφέρεται ὡς τὸ ε, τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.

Οἱ Γραμματικοὶ μᾶς μαυθάνουν νὰ μετρώμεν τοὺς εἰς τοὺς τῆς Ἰλιάδος, ἀλλὰ τί ἐστὶ ρυθμὸς ἄνευ διαφόρου προφορᾶς τῶν διφθόγγων καὶ μακρῶν; Ἐγὼ ἐκφωνῶν

Μίνιν αἶδε, Θεά, Πιτιάδεο Ἀχιλῆος,

Οὐλομένιν, ι μίρι Ἀχεῖς ἄλγε ἔθηκε.

τὸ σόμα μου καὶ ἡ ἀκοή μου, δὲν μοι φανεράνουν οὔτε μα-

κρὸν, οὔτε βραχὺ, οὔτε πόδα, οὔτε ρυθμὸν, οὔτε προσωδία, οὔδ' ἐ τίποτε, καὶ ὅλα αὐτὰ μόνον ἢ ὁρασίς μοι τὰ ἐνθυμίζει βλέπωντας γεγραμμένους τοὺς σίχους.

Μῆνιν αἶδε, Θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος,

οὐλομένην· ἣ μῦρι' Ἀχαιοὺς ἄλγε' ἔθηκε.

Ἀλλ' ἡ ποιητικὴ δὲν εἶναι διὰ τὴν ὁρασιν καίρομένη, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀκοήν· οἱ σίχοι εἶναι συνθεμένοι διὰ νὰ ψάλλωνται, εἶναι μὲ μουσικὰ σημεῖα ἐκάστη συλλαβὴ συντροφευμένη, ἡγουν μὲ τὰς διφθόγγους καὶ μακρὰ φωνήεντα. Τίς ἢ χρεῖα πέντε ι, καὶ δύο ε, ἂν αἱ οἱ, εἰ, υἱ, ἐπρόφέροντο ι, καὶ τὸ αἱ, ε; ἀλλ' ἂν οὕτως ἐπρόφέροντο, πόσα καὶ πόσα ἄτοπα ἦελε ἦτοι συνεπακόλουθα· εἰς κάθε περίοδον σχεδόν, καὶ εἰς κάθε σίχον, οἱ ἀκροαταὶ ἦελε ζητοῦν νὰ ἀναγνώσουν τὰ ἐκφωνούμενα διὰ νὰ καταλάβουν τὸ νόημα. Ποῖος τοιμᾶ νὰ πιεύσῃ ὅτι ὁ Πλάτων ἐπρόφερεν τὸ, ἡμεῖς, ὑμεῖς, μῆα, μία, λιμός, λοιμός, χῆρος, χοῖρος, ῥός, ἰός, ἡώς, ἦς, εἰς, εἶς, ὕς, οὕς, οὖς, ὄς, ὠς, ὅ, ὦ, ὦ, τὸ, τῶ, τί, τῇ, τοῖς, τῆς, τίς, τὸν, τῶν, καὶ τὰ παρόμοια ὡς ἡμεῖς τὴν σήμερον τὰ προφέρομεν; τῇ ἀληθείᾳ τοῦτο μὲ φαίνεται ἀπίστευτον.

Ὁ συγγραφεὺς μας φέρει πάμπολλα παραδείγματα ἐν διαφόρων συγγραφέων παλαιῶν τε καὶ νέων, πρὸς ἐπιστήριξιν τρόπου τινὰ τοῦ σκοποῦ του, ἐξ ὧν πολλὰ μὲν εἶναι περιέργα, ἄλλα δὲ ἀσήμαντα ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν του, καὶ μερικά μάλιστα ἐναντία τοῦ σκοποῦ του αὐτοῦ· εὐκόλως, ὅποιος ἀναγνώσῃ τὸ βιβλίον, δέλῃ τὰ ἀπαντήσῃ. Ἀνάμεσα εἰς τὰ ἄλλα φέρει καὶ τὸ Αἰσωπικὸν Καλαμπούριον (Calemboury) „τί σείει ὁ κύων“ μὲ τὸ „τίς σὺ εἶ ὦ κύων“ καὶ τὴν Δελφικὴν προφητείαν, λοιμῶ καὶ λιμῶ, καὶ τὸ τῶν σχολείων μας γνωστὸν, Εἰ δ' αὖ νηισσῶν φιλεῖς πόσω μᾶλλον τὰ χινῶν, μὲ τὸ, Ἰωάννης ὃν φιλεῖς, πόσω μᾶλλον ταχινόν. Ἀλλ' ὁ συγγραφεὺς, ὅστις μάλιστα διέτρίψε εἰς τὰ Παρίσια, χιλιάδας τοιαύτας παρηχήσεις κατεκάσιν ἐσπέραν ἡμποροῦσε νὰ ἀκούσῃ εἰς τὸ θέατρον des Varietès, εἰς τῶν ὁποίων τὸ πλῆθος ἀπαντῶνται κάποτε καὶ μερικά ὥραται· δὲν τὸν λανθάνει λοιπὸν ὅτι οἱ ἀκροαταί, ἀκούοντες μίαν παρήχισιν ἢ καλαμπούριον, καταλαμβάνουν διὰ μιᾶς καὶ τὸ καθολικὸν νόημα τῆς περιόδου, καὶ τὸ κλαμπουρικόν, καὶ οὕτως καταλαμβάνει

νοντες, ἡγοῦν ἐν ταυτῷ καὶ τὰ δύο νόήματα, αἰσθάνονται τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κωμικῆς χάριτος, διότι ἂν ὁ ἀκροατὴς καταλάβῃ μόνον ἐν ἐκ τῶν δύο νοημάτων, οὐδὲν αἰσθάνεται· δῆλον οὖν ὅτι ὁ προσφέρων τὴν καλαμπουρικὴν περίδον, ἐκφώνει τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς λέξεις ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ τὸ καλαμπουρικὸν νόημα, ἡ δὲ περίδος αὕτη, τίθεται ἐν μέσῳ περιόδων, αἵτινες ἀναγκαίως εἰσφέρουσι τὸ καθολικὸν νόημα, ἡ ἀνάπαλιν, ἡγοῦν ἐξαρτᾶται τὸ καλαμπουρικὸν νόημα ἐκ τῶν γειτονευομένων περιόδων, καὶ τὸ καθολικὸν ἐκ τῆς προφοράς τοῦ ἐκφωνοῦντος. Ἡ προφορὰ λοιπὸν τῶν καλαμπουρικῶν σίχων, ἡ περιόδων, δὲν ἔμπορεῖ νὰ φερῇ διὰ παράδειγμα ὅτι συγχύζεται τὸ καθολικὸν νόημα διὰ τῆς παρηχίσεως, ἐπειδὴ ὁ ἐκφωνῶν τοὺς προσφέρει, ὡς εἶπον, ἐξεπίτηδες, κατὰ τὸ νόημα ὅπου θέλει νὰ τοῖς δώσῃ· οὕτως οὖν καὶ τὸ, τί σείει ὁ κύων; (πίθανῶς ἐφεύρημα κάμμιᾶς σχολαστικῆς κεφαλῆς, παρὰ τοῦ Αἰσάπου) ἂν οἱ φιλόσοφοι ἤκουσαν, τίς σὺ εἶ ὦ κύων, φανερὸν ὅτι ὁ Αἰσωπος ἐκφώνησεν, τίς σὺ εἶ ὦ κύων, ἐπειδὴ ἐρωτῶντας τον ὁ Δεσπότης του, καὶ ἀποκριθεὶς αὐτὸν ὅτι ἐκφώνησεν, τί σείει ὁ κύων, καὶ αὐτοὶ εἰπόντες τὸ οὐ, εἶναι δῆλον ὅτι εἰς τὴν φιλονεικίαν αὐτὴν διέκρινον ἀκούοντες τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὅθεν καὶ διαφορετικὰ ἐπροφέρετο. Οὕτως πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν καὶ δι' ὅσας ἄλλας παρηχίσεις ἔμπορεῖ τινὰς νὰ ἐξάξῃ ἀπὸ τοὺς παλαιούς συγγραφεῖς. Περὶ δὲ τοῦ χρησμοῦ, λιμῶ καὶ λοιμῶ, οἱ ἀκροαταὶ δὲν τὸ ἐκαλοῦντο, ἡ ὅτι ἡ ἱερεία ἢ ὁ ἱερεὺς μὲ σιγανὴν φωνὴν ἐξεπίτηδες τὸ ἐκφώνησεν, ἡ ὅτι ἦτον βραγχνιασμένος, ἡ ὅτι ἐκ τοῦ διασθήματος ἀπὸ τὸν ἐκφωνοῦντα ἕως τοὺς ἀκροαζομένους, ὅτος μακροῦ, ἐσυγχέετο φυσικῶς ἡ φωνή, ἡ δὲ ὅποιανδήποτε ἄλλην αἰτίαν, οὐδέποτε δὲ ὅτι λιμὸς καὶ λοιμὸς ἐπροφέρετο ὁμοίως· ἐπειδὴ ὁ πρῶτος ἀκούσας θέλει ἠρώτησε τὸν πλησίον του, λιμὸν ἐπρόφερε ἡ ἱερεία, ἡ λοιμὸν; ὅθεν ὁ πλησίον θέλει τῷ ἀπεκρίθῃ λιμὸν, ἡ λοιμὸν, ἡ ὅτι δὲν ἤκουσε τὸ ποῖον ἀπὸ τὰ δύο· αὕτη λοιπὸν ἡ ἐρωτοαπόκρισις, ὅπου θέλει συνέβῃ, δεικνύει ἐναργῶς ὅτι λιμὸς, δὲν ἐπροφέρετο ὡς λοιμὸς.

Ἄν τὰ παραδείγματα, ὅπου ἀναφέρει ὁ συγγραφεὺς ἐκ τῶν παλαιῶν, ἔχουν καλαμπουρικὸν λόγον, ὡς δέδεικται, ὅσα καλαμπουρικὰ τοῦ προμηθεύου οἱ Γραμματικοὶ καὶ σχε-

λιασαι, αὐτὰ εἶναι παραδείγματα ὅλως ἀνεπιτήδεια πρὸς τὸν σκοπόν του, ἐπειδὴ ἡ ὑπαρξίς των μαρτυρεῖ τὴν φθορὰν τῆς προφορᾶς, τὰ ἱατρικὰ εὐρίσκονται μετὰ τὰ ἀρρώστηματα, καὶ εἰ περὶ ὀρθογραφίας γράψαντες ἠγνόουν ἤδη τὴν προφορὰν.

Ἀνίσχυρον μέσον μοι φαίνεται νὰ φέρῃ ὡς φύλακας τῆς προφορᾶς τοὺς ὀλίγους πεπαιδευμένους, καὶ τὸ ἱερατεῖον μας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅπως προφέρει ὁ κανονάρχος, παρόμοιως προφέρει καὶ ὁ ψάλλης, καὶ ὁ ἀρχιερεὺς. Ἡ γλῶσσα τῶν πεπαιδευμένων κατὰ τὸ ἱερατεῖον δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν τοῦ ὄχλου, εἰμὴ κατὰ τὸ ὕψος· καὶ αὐτὴ ἡ διαφορὰ, πολυχρόνιος μάλιστα δὲν εἶναι, ἐπειδὴ ἐνθυμούμεθα ὅτι ἡ ἀμάθεια δὲν εὐρήκεν σφαλισμένας τὰς δύρας οὐδὲ τῶν παλατείων, οὐδὲ τῆς Ἐκκλησίας μας· ἀλλ' οἱ σοφοὶ τῶν ἐσχάτων αἰώνων τοῦ τὴν εἶχον διὰ τὴν φυλάξουν τὴν προφορὰν τῶν προγόνων μας;

Τὸ παράδειγμα, ὅπου φέρει τῶν ὁμῶνύμων, ἵγουν μιᾶς λέξεως σημαινέσης δύο ἢ περισσότερα πράγματα, δὲν ἔχει καθόλου τόπον εἰς τὴν ὑπόθεσιν περὶ ἧς ὁ λόγος. Ὅλαι αἱ γλῶσσαι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἔχουν ὁμώνυμα, ὅσα ὀλιγοτέρα ὁμως ἀπαντήσῃ τινὰς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τόσον καλῆτερα δι' αὐτήν, ἐπειδὴ εἶναι ἀποδεδειγμένον ἤδη ὅτι τῶντι συνώνυμα δὲν ὑπάρχουσι, καὶ τὰ ὁμώνυμα δὲν εἶναι βέβαια αἱ ὠραιότερες μιᾶς γλώσσης (2).

Τὸ παράδειγμα τῶν πολλῶν ι, καὶ ε, εἰς πολλοὺς στίχους τοῦ Ὅμηρου καὶ ἄλλων, δὲν θέλει νὰ εἰπῇ, ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ ἔχωμεν πέντε ι· ποία λογικὴ συλλογίζεται οὕτως; ἡ πρόσθεσις, ἡ ἀφαίρεσις ἐνὸς ἱῶτα, κάμνει τὸν ὄνον, οἶνον, καὶ τὴν Κισιῶτον, Κισιῶτιον (3), τὸ δ' ὅτι νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τῶν παλαιῶν τὴν ἔφεσιν διὰ τοῖ, τὴν ὑπαρξίν των εἰς μι ρημαίων, καὶ τ. λ. εἶναι τὸ ἴδιον ὡς νὰ ἐλέγαμεν ὅτι τὸ καλόν, ἀνόμεσαν καλόν, διότι ἀγαποῦσαν τὸ κ, καὶ τὸ λ. Ἄλλον λόγον τὰ τοιαῦτα δὲν ἔχουν, εἰμὴ ὅτι, ὡς ὁ ἴδιος τὸ ἀναφέρει, πᾶσα γλῶσσα ἔχει τοὺς ἰδιωτισμούς της, καὶ τὰ γράμματα, ὅπου προξενοῦν κακοφωνίαν εἰς μίαν, καταγαίνουσι εὐφωρον ἄλλην.

Τὸ νὰ μεταχειρίζεται Λατινικὰ παραδείγματα, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς Ἑλληνικῆς προφορᾶς, εἶναι τὸ ἴδιον νὰ διδάσκῃ τινὰς τὰ ἀσαφῆ διὰ τῶν ἀσαφῶν, ἐπειδὴ πρέπει ἔπειτα νὰ μάθωμεν, πῶς ὁ Κικέρων ἐπρόφερε, ὅσα εὐρέθησαν ἐξ αὐτοῦ γράμματα· ἐκτὸς δὲ τούτου εἰς τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς ἐκ-

ρίσκονται αἱ ἰδίαι λέξεις γεγραμμέναι, πότε μὲν μιᾶς λογῆς, πότε δὲ ἄλλως, τὸ δὲ Κύριε ἐλέησον, ὁποῦ εἰς τὴν Ἱταλίαν τὸ προφέρουν ὡς ἡμεῖς, ἄλλο δὲν ἀποδεικνύει εἰμὴ ὅτι μᾶς ἐμιμήθησαν· οἱ ἐν Ὀλλάνδᾳ Καθολικοὶ τὸ προφέρουν Κούριε.

Εἶναι λοιπὸν φανερὸν ὅτι ἡ προφορά τῶν παλαιῶν ἐχάθη, καὶ μάταιον νὰ διαυθεντεύῃ τις τὸ ἐναντίον, ἐπειδὴ κατὰ τὸ Ἱταλικὸν ρητόν,

Quando il fatto accusa, ogni difesa offende.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὰ μᾶλλον δι' εἰκαστιῶν παρὰ δι' ἀποδείξεων, τί λογῆς ἐπροχώρησεν ἡ φθορὰ τῆς γλώσσης εἰς τὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου, ἐξ αἰτίας τῆς φθορᾶς τῶν διφθόγγων.

Παρατηροῦντες προσεκτικῶς, βλέπομεν φανερά, ὅτι ὅσα ὀνόματα τῆς Ἑλληνικῆς ἔφερον διφθόγγους εἰς τὰς συλλαβὰς τῶν, καὶ προφερόμενα ὡς σήμερον ἐπροξενούσαν παρηχήσεις, ἢ ἐκολοδώησαν, ἢ ἀπεβλήθησαν, ὡς ἐκ τῶν ὄιος, ἦος, ἰός καὶ ἠώς, ἐφυλάχθη μόνον τὸ ἦος, τὰ δὲ λοιπὰ ὠνομάσθησαν ἄλλῶς· ὅσα δὲ ὀνόματα Ἑλληνικά, πολλὰ ὀλίγων ἐξηρημέων, δὲν ἔφερον διφθόγγους εἰς τὰς συλλαβὰς τῶν, ἢ καὶ τὰ μὲ διφθόγγους εἰς παρηχισιν δὲν συνέπιπτον, διεσώθησαν μέχρι τῆς σήμερον· ἡ αὐτὴ αἰτία ἐξώρισε καὶ τὴν ταλαιφώνον Δοτικὴν (4) εἰς τὰς Ἐπιστολικὰς Ἐπιγραφάς, καὶ τὴν ὑπερούμεθα ἀκόμη εἰς πολλὰ μέρη τοῦ λόγου μας. Αἱ περισσώτεραι δὲ ἐκ τῶν αὐτῶν ὑπερήσεων, ἀνεπληρώθησαν μὲ λέξεις ξένων καὶ βαρβάρων διαλέκτων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀρκετὸν μέρος διασώζεται εἰσέτι εἰς τὰ λεξικά μας.

Ἄν εἰς τὰ ὀνόματα ἐσύγχυζον αἱ παρηχήσεις, τί ἤμποροῦσαν νὰ μὴ κάμουν εἰς τὰ ῥήματα; ἀλλὰ χωρὶς ῥήματα, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ὁμιλήσουν, ὅθεν οὔτε περισσώτερον τοὺς ἀφῆσαν, ἀπ' ὅσον ἐκ τῶν ῥημάτων χρειᾶν ἔχουσιν φυσικῶς οἱ ἀμαθεῖς καὶ οἱ βάρβαροι, καὶ τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ λόγου εἶναι τὸ περισσώτερον κατασφραγισμένον — Μόνον δύο Συζυγίας εἰς ω καὶ εἰς μαι, καὶ δύο χρόνους ἀφῆσαν, ἀποβάλλοντες δὲ τὸ Ἀπαρέμφατον (5), ὡς λῆγον πάντοτε ἐν διφθόγγῳ, ἐδαντάλωσαν τοὺς χρόνους τῆς Εὐκτικῆς, τὸν Ἱπερσυντελικόν, καὶ τὸν Μέλλοντα, σαρμαρόντες τοὺς μὲ τὸ, ἔχα, καὶ, θέλω, καὶ τέλος πάντων τὸ κατέστησαν ὡς τὸ γνωρίζομεν εἰς τὸ σῶμα τῶν χυδαίων, καὶ ὡς κατὰ περίσασιν τὸ ἀνέγνωσι εἰς τὴν Γραμματικὴν ἐνὸς Καπουτζίνου, δὲν ἐνθυμῶ-

μαι ποῦ καὶ πότε τυπαμένην, συνθεμένην δὲ παρ' αὐτοῦ ἀναμφιδέως εἰς τὸ ἰχθυοσπαλεῖον καμμιᾶς Ἑλληνικῆς πόλεως κατὰ τὴν δέκατον ἑξῆς αἰῶνα.

Τὴν Μετοχὴν εἰς τὰ Ἑνεργητικὰ τὴν κατέσκησαν ὡς τῶν Ἰταλῶν τὸ Gerundio, εἰς δὲ τὰ Παθητικὰ ἔμεινε σχεδὸν ὡς ἔνομα.

Τὰ Ἀρθρα, Ἀντωνομίας, Ἐπιρρήματα καὶ Συνδέσμους, τὰ κατερήμαξαν· αἱ δὲ Προθεσεις ἀνευ διφθόγων διεσώθησαν ὅλαι.

Ἡ καταγραφὴ τοιαύτης κακομορφώσεως ἀπαιτεῖ διεξοδικὴν διατριβήν, καὶ φιλολογικὸν κάλαμον, δὲν εἶναι λοιπὸν οὔτε ἔργον μοῦ οὔτε ὁ σκοπός μου, εἴθε δὲ τὰ ἐν συνόψει ἀνωρίθητα, νὰ ἐκπλήξουν τὴν βούλησιν τῶν δυναμένων πρὸς εὔρεσιν τῆς ἀληθείας.

Ἄλλ' ἂν ἡμεῖς δὲν ἔχομεν πλέον τὴν προφορὰν τῶν παλαιῶν, εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ ξένοι πρῶτοι τὴν ὑσεροῦνται· καὶ ἀπὸ ποῦ ἤθελε τὴν δανεισθῆναι ὅταν ἡμεῖς τὴν ἐχάσαμεν; αὐτὴ ἢ ἀπόδειξις εἶναι περιττή, διότι κανεὶς βέβαια δὲν θέλει προβάλλει τὸ ζήτημα· μ' ὅσον τοῦτο μερικεὶ τὸ φαντάζονται· ἀλλὰ μήπως οἱ ἰατροὶ δὲν ἀρρώσσουν καὶ αὐτοί! ἔχει οὖν καὶ ἡ σοφὴ Εὐρώπη τοὺς ἀνοήτους της.

Ἐπειδὴ οὖν ἡ προφορὰ ἐχάθη, καὶ μία προφορὰ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὀμήρου ἦτον ἀναγκαῖα, οἱ ξένοι Ἑλληνισαὶ ἐφεύρον μίαν.

Ὁ Ἑρασμος Ὀλλανδοῦς, καὶ ἡ Ὀλλανδέζικη γλῶσσα ἔχουσα διφθόγγους καὶ διπλὰ ἤτοι μακρὰ φωνήεντα ὡς ἡ Ἑλληνικὴ, εὐκόλως ἐπέφερε τὴν Ἑλληνικὴν Ὀλλανδικῶς (6). Δὲν πρέπει νὰ γελῶμεν, μ' ὅσον ἐπὶ δύσκολον εἶναι νὰ κρατηθῇ τινὰς ὅταν ἀκούσῃ Ὀλλανδικῶς προφερομένους τοὺς Ὀμηρικὰς εἰς τους, ἀλλὰ δὲν πρέπει, λέγω, νὰ γελῶμεν, διότι ὡς πρὸς τὴν ποιητικὴν ἢ Ὀλλανδικὴν προφορὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἀξιόγέλαστος, παρὰ ἡ ἐδική μας.

Ἐχει λάθος ὁ Κύριος Φιλιππουπολίτης νὰ σοχάζεται ὅτι διαιρεῖν τὰς διφθόγγους· αὐτοὶ, τοῦλάχιστον οἱ Ὀλλανδοί, τὰς προφέρουν μονοσυλλάβως, καὶ ἔτι δυσυλλάβως, ἀκούονται ὅμως δύο φθόγγοι, ὡς εἰς τὸ Γαλλικὸν ποῖ. δι' ὃ καὶ διφθόγγος (7). τὰ κυριώτερα ἐλαττώματα αὐτῆς τῆς προφορᾶς εἶναι ἡ βραδύτης τῆς ἀναγνώσεως, καὶ ἡ μετατέπισις τῶν τόνων εἰς πολλὰς λέξεις, ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς μας ὁρθῶς τὸ

παρτιρεῖ, ἀλλὰ τί ἀποκρίνονται οἱ ξένοι; ἡμεῖς, λέγουν, εἰχαμεν χρεῖαν ἀπὸ μίαν προφορὰν, τὴν ἐφεύραμεν οὕτως, διότι ἡ γλῶσσά μας μᾶς τὴν ἐδάνειζεν· τὰ ἑλλαττώματα, ὅπερ ἔχει, δὲν τὰ ἀρνούμεθα, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν σκεπόμεν εἶναι ἀβλαβή, ὅθεν φυλάττομεν αὐτὴν ἕως νὰ εὕρωμεν καλιτέραν τῆς, καὶ ὡς τόσον μὲ τὸ μέσον τῆς ὅσας λέξεις ἱξεύρομεν νὰ ἐκφωνήσωμεν, ἱξεύρομεν ἐνταυτῷ καὶ νὰ τὰς ὀρθογράψωμεν (8), καὶ δι' αὐτῆς μάλιστα ἐξιχνιάζομεν τὰ κάλλι τῆς ποιητικῆς καὶ τῆς εὐγλωττίας. Ἰδοὺ τί λέγουν, καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν, μοι φαίνεται νὰ ἔχουν ὅλα τὰ δίκαια.

Ἄλλ' ἡμποροῦμεν ἡμεῖς νὰ ξαναλάβωμεν τῶν παλαιῶν τὴν προφορὰν; ἡ ἀποκρισις ἐξάχθη ἤδη ἀποφατικὴ ἐκ τῶν προλεχθέντων. Ὅποιος εἶναι ἄξιος νὰ μᾶς εἰπῇ τί λογῆς ἐπρόφερεν ὁ Πλάτων, ἅς μᾶς δώσῃ καὶ μᾶθημα· ἀλλ' οὐδεὶς τὸν Πλάτωνα ἤκουσε, οὐδὲ ἡ προφορὰ τῶν διφθόγγων γράφεται. Εἶναι τὸ ἴδιον νὰ ἤθελε νὰ ἀναγνώσῃ ἕνας Ἰταλὸς τὰ Γαλλικὰ ὡς ὁ Παρισιανὸς; χωρὶς ποτέ του νὰ ἔλαβεν μᾶθημα ἀπὸ ζωντανὸν διδάσκαλον. Ὅποιαν οὖν προφορὰν καὶ ἂν ἀποκτήσωμεν, ποτέ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ εἰπῶμεν, ὅτι εἶναι ἡ προφορὰ τῶν παλαιῶν.

Ὅχι μόνον τῶν διφθόγγων, ἀλλὰ καὶ διαφόρων συμφώνων ἡ προφορὰ δὲν γράφεται ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην γλῶσσαν. Ἡμεῖς ἐπὶ παραδείγματος δὲν ἡμποροῦμεν νὰ γράψωμεν οὔτε τὸ h καὶ ch τῶν Γάλλων, οὔτε τὸ c τῶν Ἰταλῶν, οὔτε διάφορα ἄλλα σύμφωνα τῆς Ῥωσικῆς, καθὼς καὶ τὸ g τῶν Ὀλλανδῶν.

Ἄλλ' ἐπειδὴ οὔτε τῶν συμφώνων ἡ προφορὰ δὲν γράφεται, καθὼς ἐχάσαμεν τὴν προφορὰν τῶν διφθόγγων, ἡμπορεῖ τις νὰ εἰπῇ, ποῖος ἱξεύρει ἂν δὲν κακοπροφέρωμεν τὴν σήμερον καὶ τὰ σύμφωνα μας; αὕτη ἔμως ἡ ἀμφιβολία δὲν ἔχει τὸν τόπον τῆς, ἐπειδὴ ἡ προφορὰ τῶν συμφώνων ὡς μονόφθογγος, δὲν φέρει οὐδεμίαν ἀπὸ τὰς δυσκολίας τῶν διφθόγγων, καὶ τέλος πάντων ὅπως καὶ ἂν εἶναι, ἡ σημερινὴ προφορὰ μας τῶν συμφώνων, καμμίαν βλάβην δὲν πρὶξενεῖ οὔτε ἐμπόδιον εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς γλώσσης μας.

Περὶ δὲ τοῦ βῆ τῶν πρόδατων, ὁ Κύριος Συγγραφεὺς δὲν ἀπολογεῖται μὲ τελειότητα καθὼς πρέπει· εἰ καὶ μονοσύλλαβον αὐτὸ τὸ παράδειγμα εἶναι ἰσχυρὸν ἄρκετὰ, ἐπειδὴ τὰ πρόδατα βέβαια δὲν ἄλλαξαν φωνήν, καὶ ἂν τὴν σήμερον

Θέλει τινὰς νὰ γράψῃ τὸ βέλυσμά των, πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ τὸ γράψῃ Μπέε, καὶ ὄχι βῆ· ἔπεται οὖν νὰ εἰπῶμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον μὲ τελειότητα τὸ γράμμα h τῶν Ἱταλῶν, καὶ ἐξακολούθως δὲν ἤμποροῦσαν νὰ γράφουν ἀλλέως παρὰ βῆ· τὸ δὲ, πέμπω, καὶ τὰ παρόμοια ἴσως τὰ ἐπρόφεραν rembro καὶ ὄχι rembo, τοῦτο δὲ μάλισα, διὰ νὰ μὴ συμβῇ νὰ εἰπῶμεν ὅτι εἶχαν τὸ Ἱταλικὸν h καὶ ὄχι τὸ βῆτα, ἀλλ' ἡ προφορά τοῦ Ἱταλικοῦ h εἶναι εὐκολωτέρα παρὰ τοῦ ἡμετέρου β, ἂν οὖν ἡμεῖς διεφυλάξαμεν τὴν δυσκολωτέραν, εἶναι μεγάλη μαρτυρία ὅτι Βασιλεὺς, καὶ ὄχι Μπασιλεὺς ἐπρόφερον. Ὅτι δὲ οἱ Λατῖνοι τὸ βῆτα μας ἔγραψαν h, πρὸς, ἴσως παλαιότερον νὰ τὸ ἐπρόφεραν ὡς οἱ Ἕλληνες, ἡ τέλος πάντων τὸ μετέβαλιν εἰς τὴν ἰδίαν προφορὰν τοῦ ἐδικῶν χειροῦ διὰ τῆς ὁμοιογραφίας των, καθὼς καὶ τὸ δ μετέβαλιν εἰς d καὶ τὸ ζ εἰς z, τὸ δὲ θ εἰς t. Ὡς πρὸς τὰ σύμφωνα οὖν οἱ ξένοι Ἑλληνισαὶ δὲν ἤθελε κακοδανεισθοῦν τὴν προφορὰν μας.

Ὅτι ἡμεῖς ἔχομεν χρεῖαν μιᾶς προφορᾶς εἰς τὰς διφθόγγους, μακρὰ, καὶ δασεῖαν, τοῦτο εἶναι τὸ κυριώτερον μέρος ταύτης τῆς διατριβῆς, ἐνταυτῷ καὶ τὸ σκοπιμώτερον.

Ἡ μεγαλιτέρα ἀπόδειξις αὐτῆς τῆς χρεῖας εἶναι, ὅτι ἔχομεν τὰς διφθόγγους, διότι δίφθογγος καὶ ἡ σημερινή μας προφορά, εἶναι φανερά ἀντίφασις. Διὰ νὰ καταλάβωμεν εὐκολωτέρα αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν, ἅς μὴν ἀληθμονήσωμεν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπον, ὅτι οἱ περὶ τῆς γλώσσης μας διαλεγόμενοι πρέπει νὰ τὴν θεωρῶσιν, ὄχι ὡς ἀπλῶς μίαν γλῶσσαν, ἀλλ' ὡς δυγατέρα τῆς Ἑλληνικῆς· αἱ διηρώσεις οὖν καὶ βελτιώσεις, ὅπου βαθμίδον τῆς γίνονται, ἄλλο δὲν τῆς προξενοῦν εἰμὴ νὰ τὴν πλησιάζουν εἰς τὴν Μητέρα της, καὶ αὐτὸς ὁ πλησιασμός ἐκτελεῖται συγχρόνως μὲ τὸν πολιτισμὸν τοῦ γένους μας. φανερόν γάρ, ὅποιος θέλει νὰ γράψῃ τὰς ιδέας του, πρέπει πρῶτον νὰ τὰς ἔχῃ· ὁ πολιτισμὸς ἐν, ἢτοι ἡ φιλοσοφία ἐν γένει, αὐξάνει τὰς ιδέας καὶ γνώσεις, καὶ ἡ ἐκθεσις διὰ γραφῆς τῶν πολλῶν ιδεῶν καὶ γνώσεων, εὐσχημενεῖ καὶ πλουτίζει τὴν γλῶσσαν τοῦ γράφοντος. Διὰ τοῦτο ἡ γλῶσσά μας ὡς βαδίζουσα πρὸς ἐντέλειαν, δὲν ἔχει κανόνας οὔτε Γραμματικὴν, ἐπειδὴ ἄλλους κανόνας καὶ ἄλλην Γραμματικὴν ἀπὸ τοὺς τῆς μητρὸς της δὲν ἤμπορεῖ νὰ ἔχῃ, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμι νὰ ὑπακούσῃ δὲν δύναται· ἀλλ' οἱ συγγραφεῖς μας γράφοντες τὴν

ἔξελληνίζουν, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες. Ὅταν ἐπὶ παραδείγματος τοὺς λείψῃ μία λέξις, ἀναμφισβόλλως θέλει τὴν δανεισθῶν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ποῦ ἡμποροῦν νὰ προστρέξουν ἀρμοδιώτερα (9); ὅταν αὐξήσῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων, ὅπου τοὺς ἔλειπαν εἰς τὴν γλῶσσαν μας, τότε αἱ λοιπαὶ λέξεις μὴ Ἑλληνικαί, θέλει τοὺς φαίνωνται ὡς κηλίδες, ὅθεν θέλει τὰς ἐκβάλλουν, καὶ βάλλουν Ἑλληνικάς, ἀλλὰ τότε, μᾶλλον δὲ οἱ Ποιηταί, πῶς θέλει ἡμπορέσουν νὰ ὑποφέρουν ζευγαρωτοὺς Μέλλοντας, καὶ τετάρτιασμένα Ἀπαρέμφата; θέλει διορθώσουν οὖν καὶ αὐτὰ, καὶ ἐξακολουθῶν τὴν σύνταξιν, καὶ τότε πλέον τὸ γένος μας θέλει ξαναποκτήσει τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων μας· ἀλλ' ἄδηλον πόσον ἀπὸ ἡμᾶς ἀπέχει τοιαύτη ἐποχὴ, καθὼς οὔτε νὰ μαντεύσῃ τινὰς δύναται, τὰ ὅσα ἐναντία περιστατικά ἡμποροῦν νὰ συμβοῦν καὶ νὰ ἀναποδογυρίσουν τὸν εἰρημένον συλλογισμόν, ἢ εἰκασίαν· ἀφίνωντας οὖν εἰς τὸν θεῖον προορισμὸν τὸ μέλλον εἶναι τοῦ γένους μας καὶ τῆς γλώσσης του, ἃς κινῇ ἕκαστος κατὰ δύναμιν καὶ νοῦν καὶ χεῖρα πρὸς βελτίωσίν των· ἐπειδὴ δὲ ἡ προφορά, περὶ ἧς ὁ λόγος, εἶναι ἡμῶν διόρθωσις τῆς γλώσσης μας, διὰ τοῦτο καὶ λέγω ὅτι μᾶς χρειάζεται.

Ἡ αὐτὴ διόρθωσις ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν μας, εἶναι βέβαια ἢ ὕστερινή, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὕστερινή ὡς πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν ὁποίαν σπουδάζομεν εἰς τὰ σχολεῖά μας· ἂν λοιπὸν τὸ γένος μας μετὰ παρέλευσιν χρόνων, τίς οἶδε πόσων, θέλει ἀλλάξῃ ἀναγκαίως τὴν προφορὰν, τὰ σχολεῖά μας ὅμως ἔχουν χρειάν νὰ ἐφεύρουν μίαν προφορὰν ἕως ἀπὸ τὴν σήμερον, ἐπειδὴ εἰς τὰ σχολεῖά μας τὴν σήμερον παραδίδεται ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Πλάτων· ἢ νῦν δὲ (ὅταν εὐρεθῇ) Ἀκαδημαϊκὴ προφορά, θέλει γίνῃ ἐν καιρῷ καὶ ἐθνικῇ.

Τὸ ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ ἐφεύρωμεν μίαν προφορὰν, αὐτὸ δὲν εἶναι ἀμφισβόλλον· οἱ ξένοι σοφοὶ μᾶς ἔδωκαν τὸ παράδειγμα, νὰ ἐφεύρωμεν ὅμως μίαν, ὅπου νὰ μὴν ἔχῃ τὰ ἐλαττώματα τῶν ξένων, αὐτὸ εἶναι τὸ δυσκολώτατον, καὶ μεγάλῃς σκέψεως ἄξιον. Αἱ δυσκολίαι καὶ ἐναντιότητες παρῆρσιάζονται σωριδὸν πανταχόθεν εἰς αὐτὸ τὸ ἐπιχείρημα· ὅσον ὅμως πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἂν εἶναι, φθάνει νὰ κριθῇ ἀναγκαῖον ἀπὸ τὸ γένος, καὶ τότε ὅλαι νικῶνται· εἴθε δὲ πρὶν ἐπιχειρηθῇ ἢ αὐτὴ ἐφευρέσις, νὰ ἐφώτιζεν ἡ τύχη τοῦ γένους μας

κάνενα προκομμένον νέον πλούσιον, νὰ περιγηθῇ συνωδευμένους με σφοδρὰ διδασκάλους ὅλην τὴν Πατρίδα μας καὶ τὰς νήσους τῆς φιλοσοφικῆς, καὶ νὰ πληροφορήσῃ διὰ τοῦ τύπου τὸ γένος μας περὶ τῆς καταστάσεώς του καὶ γλώσσης του· τοιοῦτον σύγγραμμα μοὶ φαίνεται ἐν ἀπὸ τὰ ἀναγκασιότερα, ὅπου μᾶς λείπουν· εἶθε δὲ καὶ ὁ ἐν Παρισίοις Ἑρασμὸς μας νὰ μᾶς ἐχάριζε μερικὰς σελίδας δι' αὐτὸ τὸ θέμα, εἰς τὰ προλεγόμενα κάνεινός τόμου τῶν ἐλευσομένων τῆς ἀξιοτιμήτου ἐκδόσεώς του· τὸ δὲ λοιπὸν τῆς ἐκδόσεως ἀναφέρεται καὶ ἀνήκει εἰς τὴν σημερινὴν Πολιτικὴν μας Τριάδα, τὸ Πατριαρχεῖον λέγω, Βουκουρέσιον καὶ Κέρκυραν, διότι εἰς πολλὰ πράγματα, ἐν ἔθνους, εἰς τὴν περίεσσιν μάλισα τοῦ ἐδικοῦ μας, πρέπει νὰ τὸ περιτρεχῶνται καὶ ἐδηγοῦν οἱ ὑπερασπισταί του, ὡς οἱ ἱατροὶ τὰ ἄρρωστα παιδία, σανικῶς δηλ. πολλὰκις πρέπει νὰ τοὺς δίδουν τὸ ἱατρικόν. ἅλῃς.

Ἐν Μαρτίῳ 1818.

Ὑποσημειώσεις.

(1) Ὁ Ἀλφίερης, Ἰταλὸς Σοφοκλῆς, ἀναφέρει εἰς τὸν βίον του, ὅτι μὴ θέλων νὰ δεχθῇ τὴν προφορὰν τῶν ξένων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν, ἐφευρὲν μίαν ἐδικήν του, καὶ κατ' αὐτὴν ἀνεγίνωσκε τὸν Πίνδαρον καὶ λοιποὺς ποιητὰς, νομντάς τους μόνος του.

(2) Ἐχομεν τὴν σήμερον καὶ ἡμεῖς διάφορα, οἷς, Γλῶσσαι, τοῦ σώματος δηλ. καὶ τοῦ ἔθνους, κύρη, ἢ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τ' νεῦνις, καὶ θυγάτηρ, μὴτὴ τοῦ σώματος καὶ τοῦ ξέφους, θεῖος ὁ οὐράνιος καὶ ὁ τῶν γονέων, ἀδελφός καὶ τὰ παρόμοια.

(3) Αὐτὸ τὸ παράδειγμα μ' ἐνθυμίζει τὸ Λεξικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· μόνον ὁ ὑπερήφανος τίτλος τοῦ πάρωξινε τοὺς ξένους Ἑλληνιστάς νὰ τὸ κατακρίνουν, καὶ νὰ λησμονήσουν τὰ καθήκοντα τοῦ Κριτοῦ, ὃς τις πρέπει· πρῶτον νὰ ἰδῇ καὶ ἔπειτα νὰ κρίνῃ· ἀλλὰ ποῦ Κισωτὸς διὰ ἡμᾶς εἰς τοὺς 1818; κισωτίον, κισωτίον! Ἀγκαλὰ εἰς τὴν σημερινὴν μας κατάστασιν τὰ κισωτία μᾶς φαίνονται κισωτοί, καὶ πιθανῶς κατὰ τοῦτο μόνον τὸ νόημα νὰ τὸ ἐπέγραψαν· καὶ οἱ φιλόκαλοι συνεργάται.

(4) Ἀνεγνώσά ποτε εἰς ἑν τετράδιον τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ, διατριβὴν τινα

περὶ τῆς Δοτικῆς, καὶ ἂν δὲν μὲν λανθάναι ἡ μνήμη, σοχαζομαι ὅτι μία γνώμη ἦτον νὰ φυλάττωμεν τὴν Δοτικὴν, καὶ μία ἄλλη νὰ μεταχειρίζομεθα τὴν Αἰτιατικὴν, μάλιστα κάποιος φιλόλογος εἶχε συναθροίσει διάφορα παραδείγματα παλαιῶν συγγραφέων, εἰς τὰ ὅποια εὕρισκετο ἡ Αἰτιατικὴ ὡς Δοτικὴ. Ὅσακις δὲν τὴν ἔχομεν, ὡς εἰς τοὺς πληθυντικούς ἀριθμούς τῶν Ἀντωνυμιῶν, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα τὴν Αἰτιατικὴν, ἀλλ' ὅταν τὴν ἔχομεν, κακοφωνοῦν δὲν προξενεῖ, μὲ ποῖον δίκαιον νὰ μὴν τὴν μεταχειρίζομεθα; μὴπως ἡ Δοτικὴ δὲν εἶναι ἀναγκαῖα ὡς ἡ Αἰτιατικὴ; καὶ ὅταν μεταχειρίζομεθα τὰς Αἰτιατικὰς, μὴ γὰρ εἶναι Αἰτιατικά; αὐταὶ εἶναι Δοτικά καθολικαὶ αἰτιατικοφωνόμεναι, ἐπεὶ τὸ νόημα μένει δοτικόν. Οὕτως τεχνολογώντας ἐπὶ παραδείγματος τὸ Σᾶς, εἰς τὴν περίοδον, Σᾶς ἔδωκα τὸ βιβλίον, ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ ἀποκριθῇ ὅτι Δοτικὴς πτώσεως εἶναι — Ἡ Δοτικὴ οὖν νὰ ἀποκληθῇ εἶναι ἀδύνατον, τὰ δὲ παραδείγματα τοῦ φιλόλογου ἄς ὑπολειφθοῦν ὡς ἐξαιρέσεις, καὶ ὅχι ὡς κανόνες. Οἱ Ἱτατοὶ καὶ Γάλλοι αἰτιατικοφονοῦν καὶ αὐτοὶ τὰς Δοτικὰς τῶν ὡς ἡμεῖς σήμερον.

(5) Τοὺς μέλλοντας κατὰ τὸ παρὸν ἄλλοι μὲν γράφουσι, Θέλει γράψω, γράψεις, γράψει, γράψωμεν, γράψετε, γράψουσι, ἄλλοι δὲ, Θέλω, θέλεις, θέλει, θέλομεν, θέλετε, θέλουσι γράψειν, καὶ οἱ σοφότεροι μεταχειρίζονται τὸν ὑπερὸν τοῦτον σχηματισμὸν ὡς τόσον ὁ διὰ τοῦ Ἀπαρεμφάτου σχηματισμὸς ἔχει τρία ἐλκτιώματα, πρῶτον ὅτι ἔχει ὑπερδόρειον φυσιογνωμίαν· δεύτερον ὅτι τὸ shall καὶ zal τῶν Βρετανῶν καὶ Ὀλλανδῶν, μόναι, εἶναι λέξεις ἀσημανταί, ἐν ᾧ ἡ σημασία τοῦ Θέλω εἰς τὸ Θέλω γράψειν συγχύζει τὸ νόημα μὲ τὸ, βούλομαι γράψειν· καὶ τρίτον, ὅπου αὐτὸς ὁ σχηματισμὸς εἰς τοὺς παθητικούς μέλλοντας δὲν σώζεται· τέλος πάντων ὁ πρῶτος σχηματισμὸς μᾶς διασφάζει ἀκέραιον τὸν Ἑλληνικὸν μέλλοντα εἰς ὅλα τὰ πρόσωπα, καὶ ὁ δεύτερος μᾶς τὸν ὑπερεῖ παντάπασιν· ἐπεὶ οὖν καλὸν μοι φαίνεται νὰ διαφυλάξωμεν τὰ ὅσα μᾶς ἔμειναν, καὶ μάλιστα σῶα, δὲν ἡμπορῶ νὰ προῖδω τὰς εὐλογοφανεῖς αἰτίας τοῦ διὰ τοῦ Ἀπαρεμφάτου σχηματισμοῦ.

(6) Πολλὰκις ὅταν μάθωμεν καὶ πιστεύσωμεν, τὰ ὅσα ἡγορούσαμεν καὶ δὲν ἐπιστεύσαμεν, παραξενευόμεθα ἀκόμη καὶ διὰ τὴν κατ' ἀρχὰς ἀπιστίαν μας, καὶ διὰ τὴν ὑσέρως πίσιν μας· τοῦτο δὲ ἀκολουθεῖ μᾶλλον ὅταν εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ πίσιν μας ἐκτὸς τῆς ἀγνοίας, καὶ καταλείψεως ἐνύωνται καὶ ἄλλα αἷτια, ὡς αἱ προλήψεις, ἡ φιλαυτία, καὶ τὰ παρόμοια. τοιοῦτως εὐρέθην τὰς πρὸ ἄλλας, ἀνοήτας κατὰ τυχὸν ἐν Ἀπινικὸν βιβλίον ἀπὸ Ὀλλανδῶν συνθεμένον, καὶ ἀναγνοῦς σποράδην (διότι ἀγνοῶ τὴν Ἀπινικὴν) πολλὰς λέξεις Ὀλλανδικὰς, φανεράν φανεράν Ἑλληνικὴν ἐτυμολογίαν ἐχούσας, καὶ ὅχι ὀλίγας δι' ὅλου σχεδὸν Ἑλληνικῶς διασωσμένας εἰς τὴν Ὀλλανδικήν.

ἐξερυσνήσας οὖν χάριν περιεργείας τὸν φίλον μου Ὀλλανδὸν Λατινιστὴν, ἔμαθον ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἀγωνίζεται νὰ ἀποδείξῃ τὴν μεγάλην συγγένειαν τῆς Ὀλλανδικῆς μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν, ἃν ὅμως ἐκαλομάντευσεν τὸ χαυμογέλιον τοῦ φίλου μου, ὁ πολὺς ζήλος φαίνεται αὐτὸν τὸν καλὸν συγγραφεὰ μας, εἰς διαφόρους δόξας του, νὰ τὸν ἐσφενδύνεισιν πολλὰ μακράν ἔξω τῶν ὁρίων τῆς πιθανότητος.

(7) Τὸ αἰ τὸ προφέρουν ὡς εἰς τὴν λέξιν των hair, τὸ αν, ὡς εἰς τὸ laurier, τὸ οι, ὡς εἰς τὸ noit, τὸ ευ, ὡς εἰς τὸ deugd, τὸ ει, ὡς εἰς τὸ eigendom, τὸ ου, ὡς εἰς τὸ doek, καὶ ὡς ἡμεῖς σήμερον τὸ προφέρομεν, τὸ α μακρὸν ὡς εἰς τὸ maar, τὸ α. ὡς εἰς τὸ draag τὸ η μακρὸν ὡς εἰς τὸ meer, τὸ η ὡς εἰς τὸ meē. τὸ υ ὡς εἰς τὸ Vuur, τὸ υ ὡς εἰς τὸ Vuist, τὸ ω ὡς εἰς τὸ voor, καὶ τὸ φ ὡς εἰς τὸ moog.

(8) Ἡ ἐξέρεσις αὐτῆς τῆς προφορᾶς, ἡπάτησεν πρὸ χρόνων ἕνα χρησίμον νέον Ἕλληνα μαθητευόντα εἰς Ἰταλίαν, καὶ ἠθέλησεν νὰ συγγράψῃ μὲν Γραμματικὴν τῆς ἀπλῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκθαίε ὅλας τὰς διφθογγούς, μακρά, πνεύματα καὶ τ. λ. καὶ ἠθέλε νὰ γράφωμεν ὡς λαλοῦμεν, ὡς νὰ ἦτον χρεῖα νὰ διδάξῃ τινὰς τὴν ἀμάθειαν· ἀλλ' ἐσυλλογίζετο οὕτως, „Τίς ἡ χρεῖα ὅλων αὐτῶν, ὅταν δὲν τὰ μεταχειρίζομεθα, ὅθεν ἂς τὰ ἀποβάλλομεν“, τὸ ἴδιον ὡς χειροῦργος τις, ἀντὶ νὰ τοῦ προμηθεύσῃ ἕνα ξύλινον πέδα, νὰ ἔλγῃ πρὸς χωλὸν τινὰ φίλον του, Ἀπλωσε, ἀγαπητέ, νὰ σοῦ δρῶπανίσω καὶ τὸν υγιαίνοντα διὰ νὰ μὴ χολαίνης. Ὡς τόσον διὰ καλὴν τύχην του δὲν εὗρε συνδρομητὰς διὰ νὰ ἐκδώσῃ εἰς τύπον τὴν ταυαύτην τοῦ Γραμματικὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπειτα ἐπρέπε νὰ ξανατυπωθεῖν, τοῦλάχιστον διὰ τοὺς μαθητὰς του, ἢ ὁπαδούς του, ὅλα τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὰ βιβλία μας, διότι ἀλλέως δὲν ἠθέλε ἡμποροῦν νὰ τὰ ἀναγινώσκουν.

(9) Καὶ εἰς ποίαν γλώσσαν δὲν ἐδάνεισεν ἡ Ἑλληνικὴ! Ὁ Βολταῖρος ἀποδεικνύει ἀεὶς τὰ χρεῖα τῆς γλώσσης του εἰς τρεῖς σελίδας, δὲν ἐνθυμούμαι ποίου τῶν συγγραμμάτων του, εἰς τὰς ὁποίας ἐξαιρῶντας τὰ Ἄρθρα καὶ μερικὰς Ἀντωνυμίας καὶ Συνδέσμους, ὅλαι αἱ λοιπαὶ λέξεις εἶναι Ἑλληνικαί.

Π Α Ρ Ο Σ.

„Ἀπὸ γράμματα τῆς νύσας Πάρου ἐβεβαιώθημεν τὴν περὶ τὸ ἐκεῖ ἀρτισύστατον σχολεῖον λαμπρὰν χορηγίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντος Κυρίου Ἀλεξάνδρου Μαύρου τοῦ Παρίου. Ὁ φιλογενὴς οὗτος ἀνὴρ, ὅστις καὶ τὸ τῆς Σμύρνης φιλολογικὸν Γυμνάσιον ἐπρόεικε πρῶτος μετὰ δέκα χιλιάδας γροσίων (Ἰδ. Α. Ε'. Ἄρ. 6.), ἀφιέρωσε καὶ εἰς τῆς πατρίδος του τὸ σχολεῖον δέκα χιλιάδας γροσίων, τὰ ὅποια παρέλαβαν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρευρεθέντες ἐπίτροποι τοῦ σχολείου κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον. Παρεκτὸς τούτου ὑπεσχέθη ὁ φιλόμουσος ἀνὴρ νὰ δίδῃ καὶ ἐτησίως χίλια γρόσια, τὰ ὅποια νὰ δαπανῶνται εἰς ἀπόκτησιν τῶν ἀναγκαίων βιβλίων. Ζήεις ἐπίμησον, φίλε τῆς τοῦ γένους σου βελτιώσεως, καλοκάγαθε Ἀλέξανδρε Μαύρε!